

Sinuga

Eesti Puuetega Inimeste Koda

**Talv
2014**

Ajakiri "Sinuga"
ilmub 1994. aastast

Persoon

**Tuleb õppida võtma kõiki inimesi
sellistena, nagu nad on**

lk 7

Haridus

Ülikoolielu on tõsiselt lahe!

lk 23

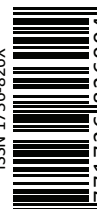
Töö

**Töötukassa ettevalmistused
töövõimereformi elluviimiseks**

lk 26

ISSN 1736-826X

9 771736 826004

Foto:Scanpix

TOIMETUS

Toompuiestee 10
10137 Tallinn
sinuga@epikoda.ee
Tel 661 6629

Peatoimetaja
Helen Kask
helen.kask@epikoda.ee
Toimetusel on õigus
kaastöid lühendada
ja toimetada.

“Sinuga” väljaandja on
MTÜ Eesti Puuetega
Inimeste Koda.

Kujundus
Kati Roosimaa
AS Ajakirjade Kirjastus

“Sinuga”
ilmub 4 korda aastas.

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE

Hea Sinuga lugeja!

Helen Kask
peatoimetaja

Hoiad käes ajakirja „Sinuga“ 2014. aasta viimast numbrit. Loodan siiralt, et lõppevale aastale saab tagasi vaadata rõõmu ja rahuloluga. Ja kui oli ka raskusi, siis loodetavasti on need nüüd selja taha jäämas, pilk on suunatud paremasse tulevikku. Uude aastasse paneksin kaasa mõned ausad ja positiivsed mõtted, mis mind käesolevat ajakirja toimetades kõige enam kõnetasid ning millele soovitaksin ka teil kiires igapäevatempos, tänastes ja tulevastes töodes-tegemistes mõelda.

Mari-Liis Sepper puuetega inimeste õigustest rääkides viskab õhku mõtte: „Puuetega inimesed pole nemad, vaid meie inimesed!“

Persoon Kaia Kaldvee, kes on 20 aastat juhtinud Ida-Virumaa Puuetega Inimeste Koda, ütleb intervjuus: „Tuleb õppida võtma kõiki inimesi sellistena, nagu nad on. See teeb elu lihtsamaks.“

Jaanika Juhanson, kes on pimedate ja vaegnägijate teatri Teatrateater kunstiline juht, räägib oma tegemiste kohta: „Ma ei tööta puuetega inimestega, ma teen teatrit ägeda pundiga!“ Tallinna ülikoolis ajakirjandust tudeeriv nägemispuuetega Jakob Rosin mõtiskleb: „Kui ma iga asja juures näeksin vaid seda, mida ma teha ei saa, oleksin ma juba ammu, käed rüpes, koju pidanud jääma.“

Kadrioru kunstimuuseumi haridustöö kuraator Jane Meresmaa arvab, et „Kui saaks nii teha, et maailm oleks kõikidega arvestav, headusele orienteeritud, üksikinimesest hooliv, erinevusi toetav, inimväärse keskkonna arengut soodustav ühiskond, siis usun, et kogu helesinise planeedi elanikkond saaks elada rahu ja õnnes. Sellise maailmamudeli loomiseks on vaja inimesi, kes sellesse usuks ja selle nimel suudaks erimeelsused maha suruda.“

Loodan, et selliseid mõtteid on teisigi, mille üle ajakirja lugedes arutleda. Head lehitsemist ja mõtisklemist!

SISUKORD

MÕTE

- 4 Puudega inimesed pole nemad, vaid meie inimesed

LUUBI ALL

- 5 ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsiooni Eesti esimese aruande koostamisest

PERSOON

- 7 Tuleb õppida võtma kõiki inimesi sellistena, nagu nad on

EPIKOJA TEGEMISED

- 11 Võrgustik kõigile sobiva keskkonna edendamiseks
12 Läänemaal turismirahvast koolitamas

REHABILITATSIOON

- 13 Milliseid muudatusi toob 2016. aasta rehabilitatsiooniteenuse korralduses?

VÕRGUSTIK

- 18 Eesti Pimekurtide Tugiliidu
20 tegevusaastat

HARIDUS

- 22 Erivajadustega üliõpilased on aktiivsed stipendiumitaotlejad
23 Ülikoolielu on tõsiselt lahe!

TÖÖ

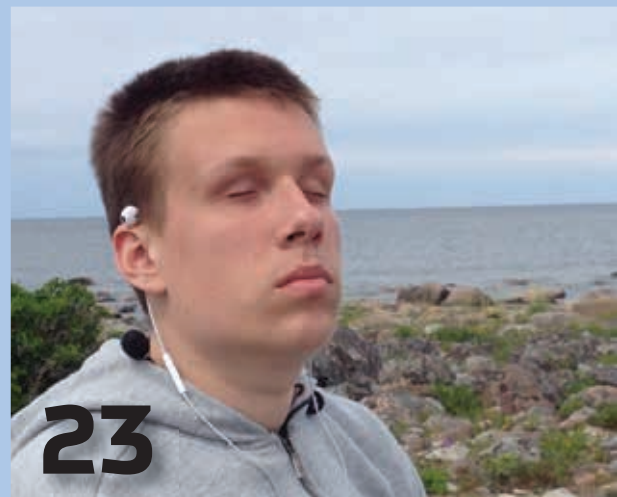
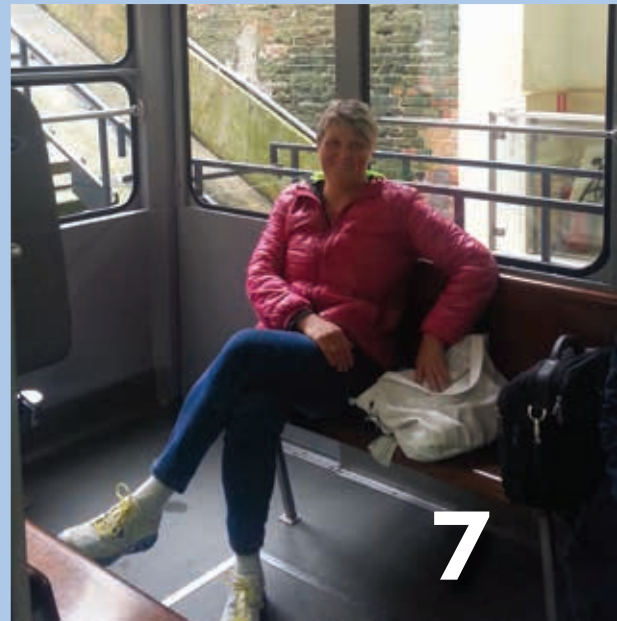
- 26 Töötukassa ettevalmistused töövõimereformi elluviimiseks

SPORT

- 30 Kaljuronimine puuetega lastele?

KULTUUR

- 31 Jaanika Juhanson: Ma teen teatrit ägeda pundiga
33 Muuseum kui väike maailmamudel

Puudega inimesed pole nemad, vaid meie inimesed

Võrdõigusvolinikuna räägin sageli Eesti erinevates paikades inimestele, mis on võrdne kohtlemine, millised on inimeste õigused ning kuidas end õiguste rikkumise vastu kaitsta. Tihti tuleb vastata küsimusele, miks võrdse kohtlemise seadus on võtnud erilise kaitse alla just puuetega inimesed, samuti ka rahvus-, usu- ja seksuaalvähemused. Vähe on mõistmist, et pelgalt teatud elanikkonna gruppi kuulumine võib oluliselt mõjutada inimese võimalusi elada oma elu sellisel, nagu ta ise seda soovib: saavutada edu, töötada meelepärasel erialal või saada iseseisvalt hakkama.

Olen pannud tähele, et erivajadusega inimesest räägitakse kolmandas isikus kui temast või nendest. Nagu oleks kõneleja kindel, et tal puudub erivajadusega inimesega ühisnimetaja või nagu oleks välistatud, et temal endal või mõnel tema lähedasel tekib elu jooksul erivajadus. Selline meie-nemad vastandus ei aita kaasa puuetega inimeste murede mõistmisele. Puudega inimesed on meie oma riigi inimesed, kelle olukorda ja soove tuleb otsuseid langetades arvesse võtta. Ühiskond on tugev vaid siis, kui iga tema liige tuleb hästi toime ja on võrdväärne kaasrääkija ühiskasjades.

Viimastel aastatel on Eestis toimunud arenguid, mis puudutavad erivajadustega inimesi. Eesti ratifitseeris 2012. aastal ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsiooni, mis on oluline eeldus erivajadustega inimeste olukorra paremaks muutmiseks. See tõi kaasa Eesti seaduste ja olukorra analüüsimise, et me tegutseksime konventsiooni eesmärkide ja nõuetega kooskõlas. Konventsiooni rakendamiseni on aga pikk tee minna. Seni on otsustamata, kes hakkab tegema järelevalvet konventsiooni artiklite rakendamise üle. Samuti ei ole valitsusel visiooni, mida peaks Eestis teistmoodi tegema, et puuetega inimeste õigused reaalsuseks muutuks.

2013. aastal alustas sotsiaalministeerium töövõimereformi ettevalmistamist, mis toob kaasa mitmete seaduste muutmise ja uute seaduste vastuvõtmise. Samuti muutub töövõimetuspensionide määramine ja töövõime hindamine. Reformi peamine eesmärk peaks olema aidata puuetega inimesi senisest enam tööle. Ometi on puuetega inimesed ise väljendanud kahtlust, kas reform seda eesmärki täita suudab. Ühinen paljude küsijatega, kes soovivad reformi elluviimise kohta enam infot. Millised linnad ja vallad on reformist rohkem puudutatud? Kuidas mõjutab reform inimesi, kes elavad väljaspool Harjumaad, kus on vähem töökohti ning võimalusi erialasele tööle asumiseks? Kas

valitsusel on plaan vaadata reformiga seoses üle tööleaitamiseks vajalikud teenused ja toetused? Kas mõtteviisi muutus toob kaasa ka selle, et me hindame kriitiliselt, kuidas uus süsteem tööle hakkab? Kas reform teeb puudega naised ja mehed rikkamaks või vaesemaks? Küsimusi on palju ning neile tuleb vastuseid otsida.

Hea on see, et tulised debatted reformi ümber on tõstnud puudega inimese ning tema vajadused ja mured tähelepanu keskmesse. See on midagi, mida palju kritiseeritud reform on juba täna suutnud positiivsena korda saata. Meelehärrmi on tekitanud aga see, et puuetega inimeste kaasamine on toimunud vahel vaid tänu ajakirjanduse sekkumisele ning kaasamise käigus ei ole poliitikutud suutnud suhtuda reformi peamisse sihtrühma austavalt. Arenguruumi sisulise demokraatliku kaasamiseni on selle aasta sügise arutelude valguses veel palju.

Kindlasti ei ole reformi näol tegu uuendusega, mida saab mõtteviisi muutusena ellu kutsuda ilma toetuseta. Tööandjate tugi ja hoiakud on keskse tähendusega, et rohkem erivajadusega inimesi leiaksid töökoha. Sama kehtib töötukassa töötajate ja teiste töövahendajate puhul. Millised on üldse linnade ja valdade ning tööandjate taristud, et tagada ligipääs töökohtadele?

Aasta tagasi tegime avalikuks ministeeriumides tehtud küsitluse tulemused. Küsisime, mida on ministeeriumid teinud, et muuta oma töökeskkond selliseks, et seal saaksid töötada ja karjääri teha ka puudega inimesed. Vastused olid mõtlemapanevad. Ministeeriumid ei olnud teadvustanud enesele oma kohustust kohandada erivajadusega töötaja ja tema eripäraga. Ikka veel ei ole paljudel riigiasutustel elementaarset juurdepääsu liikumispuudega inimestele, puuduvad invatualetid, ruumide ja siltide kohandused vaegnägijatele. Puudega inimest nähakse heal juhul vaid ühekordsele nõustamisele või kohtumisele tuleva kliendina, kuid arusaamiseni, et ta on samasugune töötaja või töölesoojija, kel peavad olema kõik võimalused teistega võrdsetel alustel tööle kandideerida, ei ole veel jõutud.

Loodan, et lähiaastatel näeme rohkem sellist poliitilist mõtlemist, mille keskmes on inimene, ka erivajadusega inimene.

Mari-Liis Sepper
soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik

ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsiooni Eesti esimese aruande koostamisest

Eha Lannes

Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna nõunik

Eesti ratifitseeris ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsiooni 2012. aastal. Sellega võtsime endale kohustuse edendada, kaitsta ja tagada kõigi inimõiguste ja põhivabaduste täielikku ja võrdset teostamist kõigi puuetega inimeste poolt ning edendada lugupidamist nende loomupärase väärkuse suhtes.

Konventsioon käsitleb puuetega inimeste võrdsete võimalustega osalust kodanikuühiskonna elus, poliitika-, majandus-, sotsiaal- ja kultuurielus. Konventsioon ei loo uut õigust, vaid täpsustab, mida inimõigused tähendavad puuetega inimestele ning sõnastavad riikidele kohustuse neid õigusi kaitsta ja edendada.

Siinkohal on oluline mainida, et ratifitseerimise hetkeks ei pidanud Eesti (ega ükski teine konventsiooni ratifitseerinud riik) vastama kõigile konventsioonis sätestatud sisulistele nõuetele, vaid konventsioonist tuleneb kohustus pürgida sätestatud eesmärkide poole. Seega tähendas konventsiooni ratifitseerimine esimest sammu suhtumise ja füüsilise keskkonna muutmise pikal teel (Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee 2011).

Selleks et näidata, millised on riigi edusammud ja ka murekohad puudega inimeste õiguste ja võrdsete võimaluste kaitsel, esitavad riigid kaks aastat peale konventsiooni jõustumist aruande konventsiooni täitmise kohta. Eesti esitab aruande 2014. aastal.

Seni tehtu tutvustus

Aruande koostamine on pikk, mitut ametkonda ja koostööpartnereid kaasav protsess. Kõige

olulisem siinjuures on konventsiooni sihtrühma, puuetega inimeste tagasiside ja arvamused konventsiooni täitmise kohta. Hinnangute saamiseks tutvustas sotsiaalministeerium Eesti esimese aruandega seni tehtud tööd puuetega inimeste ja inimõiguste kaitse organisatsioonidele 11. novembril Eesti Puuetega Inimeste Kojas toimunud aruteluseminaril.

Puuetega inimeste esindusorganisatsioonide palvel keskenduti aruteludes juurdepääsetavuse (konventsiooni artikkel 9), iseseisva elu ja kogukonda kaasamise (artikkel 19), hariduse (artikkel 24), töö ja tööhõive (artikkel 27) ning küllaldase elatustaseme ja sotsiaalse kaitse (artikkel 28) küsimustele.

Peamised probleemid osalejate hinnangul

Osalejad tõdesid, et üldjoontes on nimetatud artiklite osas seadusandlus piisav, kuid probleeme on seaduste rakendamise ja puuetega inimeste õiguste praktilise kaitsega. Aruteludest jäid kõlama õiguste praktilise rakendamise seotud probleemid – puuetega inimeste madal haridustase (15–74-aastastest 5,6% ei oma ei kutse- ega põhiharidust, 22,3% omab kutseta põhiharidust, 22,5% kutseta keskharidust ning kutse- või kõrghariduse on omandanud vaid 49,6%), kutseõppevõimaluste väga vähene kättesaadavus, kvalifikatsioonile mittevastav töö, töökohtade nappus, töötamist toetavate tugiteenuste ebapiisav kättesaadavus ja osajaga töötamisest tingitud madal palk. Näiteks töötas 2013. aastal vaid 23% puudega inimestest, võrdluseks puudeta inimeste tööhõive määr oli 76,5%. Töötuse määrad olid vastavalt 18,6% ja 8,4% (allikas: Statistikaamet). Probleemidena toodi välja ka teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi ebahühtlane tase, kõrge hoolduskoormus ja

Eesti esimene aruanne ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsiooni täitmise kohta valmib 2014. aasta lõpuks. Seejärel esitatakse see ÜRO Puuetega inimeste õiguste komiteele hindamiseks. Aruande, komitee lisaküsimuste ja aruande tutvustusel saadud teabe põhjal teeb komitee ettepanekud ja annab üldised soovitusel olukorra parandamiseks.

selle leevendamise lahenduste puudumine ning sotsiaaltoetuste madal tase. Kõik eelpool nimetatud probleemid viivad kokkuvõttes puuetega inimeste kõrge vaesusriskini võrreldes ülejäänud elanikkonnaga. 2012. aastal elas allpool suhtelise vaesuse piiri (329 € kuus) 27,8% kõigist puuetega inimestest (võrdluseks – kogu Eesti elanikkonnast 18,7%; allikas: Statistikaamet). Puuetega inimeste

sotsiaaltoetused on madalad, kuid sageli ainsa sissetulekuallikana aitavad olulisel määral vaesust leevendada – ilma sotsiaaltoetusteta oleks 2012. aastal vaesusriskis elanud peaaegu 80% puuetega inimestest (allikas: Statistikaamet).

Seminaril osalejad tundsid puudust ka arengukavade konkreetsetest rakendusplaanidest koos eelarvega, et oleks selge ja üheselt mõistetav, mida riik puuetega inimeste heaks kavandab teha. Samuti rõhutati statistika kogumise ja esitamise ning puudeliikide lõikes kvalitatiivsete analüüside läbiviimise vajalikkust. Seminaril osalejad pidasid oluliseks pöörata rohkem tähelepanu ennetustöö, varase märkamise ja aitamise vajalikkusele, samuti rõhutada rohkem arengusuundasid puuetega inimeste õiguste kaitsel.

Aruande koostajatele on aruteludest ja kirjalikest kommentaaridest saadud teave väga väärtuslik. Laekunud kommentaarid ja parandusettepanekud võetakse arvesse ning lisatakse aruande eelnõusse.

ÜRO Puuetega inimeste õiguste konventsiooni eesmärk on edendada, kaitsta ja tagada kõigi inimõiguste ja põhivabaduste täielikku ja võrdset teostamist kõigi puuetega inimeste poolt ning edendada austust nende loomupärase väärkuse suhtes. Foto: <http://www.estuary.co.uk>

Tuleb õppida võtma kõiki inimesi sellistena, nagu nad on

Kirke-Anneli Kuld
EPIKoja peaspetsialist

2014. aasta augustis möödus 20 aastat Ida-Virumaa Puuetega Inimeste Koja asutamisest, aastapäeva pidulik tähistamine toimus novembris. 1995. aasta sügisel valiti Koja tegevjuhiks Kaia Kaldvee, kes on oma tööd teinud suure pühendumisega 20 aastat.

Kaia, mis ajendas teid seda tööd tegema?

Tõenäoliselt oli põhiliseks ajendiks ikkagi isiklik põhjus, kui 1987. aastal sündis meie perre sünnitraumaga laps. Selleks et teada, kuidas last parimal viisil toetada, asusin ma 1994. aastal kahe lapse kõrvalt õppima sotsiaaltööd Tallinna pedagoogikaülikooli kaugõppe osakonnas. Õppisin viis aastat. Koostöös kohaliku omavalitsusega sai 1993. aastal loodud Jõhvi puuetega laste vanemate ühing. 1994. aasta suvel kutsus maavalitsus kokku ühingu, kes tegelesid meie piirkonnas puuetega inimestega. Genadi Vaher, Eha Leppik ja Reet Siimer olid asunud looma üle-eestilist puuetega inimeste katusorganisatsioonide võrgustikku, mille eesmärgiks oli luua igas maakonnas koda, kes koondab oma katuse alla piirkonnas tegutsevad puuetega inimeste organisatsioonid. Võtmesõnaks oli koostöö. Pärast Koja asutamiskoosolekut 30. augustil 1994 reaalne töö siiski koheselt ei alanud. Tol ajal olid mu lapsed väikesed ja olin samal aastal asunud õppima ülikooli. Kahtlesin kaua, kas võtta vastu mulle pakutud väljakutse hakata nullist käivitama värskest asutatud mittetulundusühingut. Alates 1995. aasta suvest tegutseb Ida-Virumaa

Puuetega Inimeste Koda [edaspidi Ida-Virumaa PIK või Koda] mittetulundusühinguna.

Olen ise pärit Tallinnast ning Jõhvi sattusin abikaasa kaudu, kes on põline jõhvilane. Elan Jõhvis juba peaaegu 30 aastat ning olen muutunud hingelt Ida-Virumaa patrioodiks. Mõistsin varakult seda, et kui inimene tahab väljakutseid, siis väike linn pakub neid tunduvalt rohkem kui suurlinn Tallinn. Ajal, millal asusin Jõhvi elama, oli keeruline leida endale sobivat tööd. Nii sattusingi tööle kohtusüsteemi, olles kohtus tõlgiks. See töö ei olnud absoluutselt minule, sest tundsin, et tahan teha midagi muud ja seda vaatamata sellele, et kohtus oli väga tore kollektiiv. Olin vahepeal olnud lastega kodus kuus aastat. Võtsin vastu mulle pakutud uue väljakutse ja olen väga rahul, et julgesin selle sammu astuda.

Kuidas nägid välja Ida-Virumaa PIKi algusaastad?

1994. aastal ei teadnud me palju mittetulundusühingutest, põhikirjadest ega projektitööst. Hakkasime esmalt ruume otsima, üürisime need Ida-Virumaa Jahindusseltsilt. Maavalitsuse tolaegne töötaja Etti Kagarov, kes on täna riigikogu ja sotsiaalkomisjoni liige, käis mulle niikaua peale, kuni andsin nõusoleku hakata Koja tegevusi käivitama. Ida-Virumaa PIKi asutamiskoosolekul oli kohal 7 puuetega inimeste organisatsiooni, praegu on neid 21 kokku üle 2000 liikmega.

Genadi Vaher, Eha Leppik ja Reet Siimer osalesid asutamiskoosolekul, kus nad tutvustasid süsteemi tööpõhimõtteid ning selgitasid, milleks on vaja piirkondlikke kodasid. Kui Koda sai lõpuks juriidilise staatuse, hakkasime esmalt õppima

Kaia ütleb, et töö, mida ta teeb, meeldib talle väga, sest iga uus päev erineb eelmisest ning kasvõi üks õnnelikuks tehtud inimene kaalub üle kõik muu siin elus. Foto on tehtud 2014. aasta maikuus Zagrebis, European Disability Forum'il
Foto: erakogu

projektide kirjutamist, sest süsteem toimis projektipõhiselt. Alguses tundus kõik väga keeruline. Projektipõhiselt tasusime ruumi eest ja minu töötasu, mis oli tollel ajal imetillukene. Esmalt saime jahimeeste seltsilt üürida kabineti 2. korrusel. See oli täiesti ebasobiv puudega inimestele, seejärel kolisime juba suuremasse ruumi 1. korrusel. Detsembris 2004 kolisime oma uutesse renoveeritud

ja kohandatud ruumidesse, kus oleme olnud juba peaaegu kümme aastat. Kuna vajasime oma ruume, aga kontori rajamiseks vahendeid ei eraldatud, tärkas mõte kirjutada projekt päevakeskuse rajamiseks.

Meie päevakeskuse rajamine toimus kahes etapis, mis oli väga mõistlik. Omaosaluse osas tuli appi kohalik omavalitsus, lisandus stardikapital

ja investeringurahad Hollandi Kesk- ja Ida-Euroopa ühenduselt ning olulise toetuse osa saime siseministeriumilt. Sisustuse ostmiseks saime taas raha Hollandi ühenduselt ning ka Eesti riigi lisaeelarvest. Projekti ettevalmistus algas 2002. aastal, valmis sai järgmisel aastal ja reaalseks ehituseks läks 2004. aastal. Alguses tegime valmis ühe osa meile Jõhvi valla poolt eraldatud keskuse ruumidest, hiljem teise osa. Kohaliku omavalitsuse toetus on selliste projektide juures väga oluline.

Algusaastatel polnud ei arvutit ega internetti, töötasime kirjutusmasinaga. Info liikumine oli aeglane ja see oli raskesti kättesaadav, oli ju vaid lauatelefon. Juba projekti kirjutamine oli päris keeruline. Teadmine, kuidas raha küsida, tuli aastatega. Mõned kojad said investeringuteks vahendeid Eesti Puuetega Inimeste Fondi (edaspidi EPIFond) kaudu, sest alguses haldas EPIFond ka neid rahasid. Meie sealt investeringuteks raha saada ei jõudnud, sest süsteem hakkas muutuma ning investeringute vahendid läksid siseministeriumi kätte.

Millised on teie valdkonna probleemid Ida-Virumaal?

Meil on keeleküsimus väga terav, eestikeelne klient jääb tihti vajalikust teenusest ilma. Näiteks on maakonnas palju venekeelseid logopeede, kes on tugevad spetsialistid, sama on psühholoogide ja psühhiaatritega. Aga eestikeelseid spetsialiste ei jagu ja mulle tundub, et see ongi meie kandi tõsine probleem. Täiesti puuduvad viipekeeletõlgid. Kuigi rehabilitatsiooniteenust osutavaid asutusi on palju, ei leita nende meeskonda koolitatud inimesi. Kui kurtumme vajab rehabilitatsiooniteenust, tekib suhtlemisel tõsine probleem, sest puudub viipekeele valdaja. Sama probleem tekib ju ka töötukassas, sest konsultant peab saama ka kurtumme või kurdiga adekvaatselt suheldud. Tõsine mure on paljude teenuste puudumine, sest kohalikel omavalitsustel puudub võimekus teenuseid arendada või vajadusel sisse osta. Lapsekingades on invatranspordi teenus, isikliku abistaja teenus jne.

Milliseid teenuseid te igapäevaselt osutate?

Osutame toetatud elamise ja igapäevaelu toetamise teenuseid. [See tähendab tagada teenuse-

saaja võimalikult iseseisev toimetulek tavapärasel elukeskkonnas.] Igapäevaelu toetamise teenust osutame meie poolt remonditud päevakeskuse ruumides. Jõhvi vald ehitas Euroopa Liidu projekti rahaga valmis kohandatud sotsiaalkorterid, kus osutame mitmele kliendile toetatud elamise teenust. Teenuste arendamine ja osutamine andis meile võimaluse luua juurde töökohti. Riiklik teenus annab kindlustunde, et sul on kohtade arv, sa tead, mis see koht maksab ja sa saad arvestada kindla rahaga. Sotsiaalkindlustusamet sõlmib meiega mitmeaastased lepingud teenuse osutamiseks, mida pidevalt uuendatakse. Meil on liikmesorganisatsioon, kes hakkasid Koja eeskujul teenuseid osutama. Narvas on näiteks puudega laste päevakeskus Lad, mis asutati mõttega osutada sügava puudega lastele päevakeskuse teenust, kuna alguses päevahoidu ei olnud ja ka lasteaiad ei võtnud neid lapsi vastu. Kui päevakeskus oli tegutsenud juba 15–20 aastat, olid lastest saanud täiskasvanud. Siis soovitasingi päevakeskusel end laiendada ja hakata osutama igapäevaelu toetamise teenust, et noored jääksid majja. Praegu osutavad nad juba 18 inimesele igapäevaelu toetamise teenust.

Kas teenusele on palju soovijaid?

Meil on kõik ettenähtud teenusekohad täis. Vastavalt tegevusloale võime osutada toetatud elamise teenust 14 inimesele ja igapäevaelu toetamise teenust 25 inimesele. Igapäevaselt käib keskuses kohal 18–21 inimest. Praegu on meie kõige noorem klient 21 ja kõige vanem 56-aastane. Keskuses on kliente ka lastekodu taustaga, kes on tulnud lastekodust tagasi Jõhvi valda ja elavad nüüd toetatud elamise pinnal. Meie keskuses on väga kodune õhkkond.

Kuidas on korraldatud koostöö liikmesorganisatsioonidega?

Ida-Virumaa koda hakkas kasutama internetti varem kui liikmesorganisatsioonid, seega tuli nuputada, kuidas neile kiirelt infot jagada. Korraldasime esimestel aastatel palju erinevaid koolitusi ja koolitusreise. Meid oli alguses vähe, sõitsime terve Eesti läbi. Mida rohkem tekkis liikmesorganisatsioone, seda keerulisemaks läks väljasõitude korraldamine. Ikka oli keegi, kes ei saanud tulla ja siis ei teadnud, kui suurt bussi tellida. Alguses

sõitsime 8+1 bussiga, kuhu mahtusid kõik ühingu- te juhid. Nüüd, kui on 21 organisatsiooni, kellest 15–18 tunnevad huvi väljasõitude vastu, on see juba palju keerulisem ja ka rahaliselt kallim. Olen kirjutanud ka mujale projekte, et meie välisreise rahastada, näiteks olen saanud raha Norra fondilt. Organisatsioonijuhtidega oleme käinud Rootsis ja Taanis.

Milline on Koja roll täna? Kas liikmesor- ganisatsioonide suutlikkus on muutunud?

Organisatsioonidele on ikka väga oluline projektide rahastamise võimalus, KOV-i suutlikkus toetada neid tegevusi on väike. On omavalitsusi, kes püüavad puuetega inimeste organisatsioone panna oma eelarve rea peale ning nende tegevusi peetakse oluliseks. See, et ühingud saavad Koja kaudu oma projekte esitada ja koolitusi korralda- da, liidab ja elavdab puuetega inimeste igapäe- vaelu. Koda vahendab ju pidevalt olulist infot ja nõustab hädasolijaid. Koja tegevus on kindlasti oluline, eriti meie piirkonnas, kus on venekeelne elanikkond. Eestis on põhiline info ikkagi eesti keeles ja seetõttu täidab meie Koda justkui tõlgi- vahendaja rolli selgitamiseks organisatsioonidele ja nende liikmetele Eestis toimuvat. Samuti tuleb neid abistada projektide kirjutamisel, aruannete koostamisel jne.

Kas sellist hirmu ei ole, et organisatioo- nid kaovad ära või kuivavad kokku, kui uusi liikmeid ei lisandu?

Tänane liikmeskond vananeb ja noored ei taha enam koonduda puuetega inimeste organisatioo- nidesse. Enamus neist on sujuvalt integreerunud tavanoorde hulka. Psüühilise erivajadusega ja arengupuudega noored pigem koonduvad, sest enamus neist on suunatud hoolekande teenustele. Seega tekivad oma kogukonnad, kus organiseeri- takse palju ühistegevusi.

Milline on olukord erinevate sihtrühmade integratsiooni osas?

Probleeme jagub. Näiteks Jõhvi gümnaasiumis oli õpetaja, kes võttis minuga ühendust, et viia läbi avatud tund meie keskuses, et õpilased näeksid meie kliente. Mina rääkisin õpilastele, milline on meie töö, püüdsin neile selgeks teha, et meie

kliendid ootavad neilt inimlikku suhtumist ega vaja haletsemist. Tegu oli põhikooli 8.–9. klassiga, keegi ei naernud, esitati arukaid küsimusi.

Kuidas te seda kõike teha jõuate?

Aasta alguses on mul paar sellist kuud, kui tööd on hästi palju, sest ühingu te juhid käivad organisatsioonide kaupa kas minu juures kontoris või saadavad oma venekeelsed tekstid mulle meili peale. Tõlgin ja kohendan need ära ning teen val- mis projektide lõppversioonid. See on normaalne, et ma neid aitan, ma ei saa ju õpetada Narva või Sillamäe venekeelseid inimesi eesti keelt rääkima.

Mis motiveerib teid oma tööd tegema?

See töö meeldib mulle. Puuetega inimesed, eriti vaimupuudega inimesed, on tänuväärt sihtrühm. Sa tead, et nad ei löö sulle nuga selga, nad on siiralt tänulik seltskond. Kui oli keskuse rajamine, siis ma panustasin projektidesse meeletult energiat, sest vedasin asja põhimõtteliselt üksinda, mul ei olnud siis veel meeskonda taga. Olid toetajad, aga kogu vastutusala, projektide kirjutamine ja aruandlus oli minu kanda. Abikaasa küsis toona, miks ma panustan töösse nii palju oma vaba aega, pigem tegelegu oma haige lapsega. Täna ta saab aru, et mu oma poeg kasutab kõiki neid võimalu- si. Minu esimene projekt oli õppimisvõimaluste loomine eesti keelt kõnelevatele puuetega lastele. Loodud õppeasutuses on tänaseks õppinud juba ca 100 last.

Üks hea mõte ja soov teistele puuetega inimeste organisatsioonidele.

Tuleb õppida võtma kõiki inimesi sellistena, na- gu nad on. See teeb elu lihtsamaks. Kui sa oled ise rõõmsameelne, on seda ka teised. Mina olen mõist- nud seda, et iga inimene on juba kujunenud isiksus, me mõtleme kõik nii, nagu me mõtleme ja mõistame tihti asju väga erinevalt. Kui on neli inimest ja üks lektor, siis me kõik kuuleme ju erinevaid asju. Ma ei võta neid asju enam väga hinge, et mitte läbi põleda. Solvumine on nii tobe. Elu läheb nii kiiresti mööda ja negatiivsete tegevuste peale ei tohi oma elu ära põletada. Õppigem väärtustama seda tööd, mida teised teevad. Igaüks teeb niipalju, kui tema oskab. Mulle meeldib väga minu töö, sest iga uus päev erineb eelmisest ning kasvõi üks õnnelikuks tehtud inimene kaalub üle kõik muu siin elus.

Võrgustik kõigile sobiva keskkonna edendamiseks

Meelis Joost

EPIKoja peaspetsialist välissuhete valdkonnas
Projekti „Kasutajasõbralik keskkond kõigile“ projektijuht

EPIKoda alustas juba käesoleva aasta märtsis EMP Vabaühenduste Fondist kaasrahastatud võrgustikuprojekti elluviimist, mille eesmärgiks on toetada kõigile sobiva elukeskkonna rajamist.

Täna sätestab keskkonnale juurdepääsetavust Ehitusseadus (§3) ja selle rakendusaktid. Majandus- ja kommunikatsiooniministri määrus nr 14 ütleb, et alates seaduse jõustumisest 2002. aastal peavad nii üldkasutatavad ehitised (sh juurde kuuluvad teed, parklad, jalg- ja kõnniteed), selle üldkasutatavad osad (sh nt ukсед, trepid, käsipuud, väravad, liftid jne) ja ruumid (sh tualettruumid) olema ligipääsetavad liikumis-, nägemis- ja kuulmispuudega inimestele. See kehtib nii uusehitistele, rekonstrueeritud ehitistele kui ka laiendustele.

Kahjuks eksitakse määruse vastu sageli, mistõttu ongi projekti üheks oluliseks eesmärgiks koostada tegevusplaan, mis aitaks kõikjal Eestis tõhusamalt kontrollida uute ehituste ja välialade vastavust nõuetele ning muuta meid ümbritsev keskkond kasutajasõbralikumaks.

Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumil ning justiitsministeeriumil on kavas muuta ehitusseadustikku, millega kaasneb ka muutus täna kehtivas määruses. Idee on, et määrus tooks välja olulised nõuded ning viitaks lahendustele ja standarditele, millega elukeskkonna kavandajad ja loojad saaksid arvestada. Projekti „Kasutajasõbralik keskkond kõigile“ raames toimub tihe koostöö majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumiga, et uus määrustik võimalikult suurel määral arvestaks sihtgruppide huvidega – et ebasobivaid, ebamugavaid ja inetuid lahendusi jääks järjest vähemaks.

Arutelulaua taga. Foto: Meelis Joost

Lähiajal on valmimas või kavandamisel väga palju tähtsaid rajatise, mille projekteerimise ja ehitamise eest vastutab Riigi Kinnisvara AS. Oleme Riigi Kinnisvara ASi kaasanud aruteludesse, et olla paremini valmis käimasolevaid protsesse mõjutama. Oluline on, et sellised uued esinduslikud rajatised nagu Eesti Rahva Muuseumi uus hoone Tartus, Eesti Kunstiakadeemia uus maja Kalamajas ja kavandatud Ülemiste ühisterminal pakuksid takistusteta liikumist puuetega inimestele, lapsevankriga liikuvatele vanematele, eakatele, kõigile meie inimestele. Näidates häid lahendusi, aitame kaasa nende lahenduste jõudmisele kõikjale, kus uut elukeskkonda kavandatakse. Kasutajasõbralikus keskkonnas on ka vajalik info esitatud selgelt ja mõistetavalt. Praegu on viidad ja sildid sageli liiga väikesed, halvasti valgustatud või puuduvad sootuks.

Loomulikult ei ole projekti „Kasutajasõbralik keskkond kõigile“ eesmärke võimalik saavutada üleöö, kuid astume samm-sammult lähemale kõigile kasutajatele sobiliku elukeskkonna poole.

Projekti rahastaja on EMP toetuste Vabaühenduste Fond Avatud Eesti Fondi vahendusel.

Läänemaal turismirahvast koolitamas

Foto: <http://www.visithaapsalu.com/>

Anneli Habicht
EPIKoja peaspetsialist

Septembri viimasel päeval võttis autotäis EPIKoja koolitajaid ja partnereid ette teekonna Roosta puhkekülla, et toetada Läänemaa turismivaldkonna inimeste õppimist ligipääsetava turismi teemal.

Ühepäevane koolitusprogramm „Erivajadustega inimesed ja ligipääsetav turism Läänemaal“ toimus MTÜ Läänemaa Turism eestvedamisel ja PRIA LEADER meetme rahastusel.

Õpiahuvilisi kogunes parkümmend – majutusettevõtete ja puhkekeskuste töötajad, ettevõtjad, turismiinfo kogumise ja edastamisega seotud inimesed. Mitmel neist oli varasem positiivne puuetega klientide teenindamise kogemus, mille jagamine kujunes väärtuslikuks õpiressursiks ülejäänutele. Päev oli täis tihedat mõttevahetust, uue teadmiste jagamist, turismi ligipääsetavuse kitsaskohtade ja lahenduste üle diskuteerimist. Kõlas nii kriitikat kui tunnustust. Taas tekkis vajadus selgitada ligipääsetavuse mõiste täpsemat tähendust – lisaks füüsilisele ligipääsetavusele hõlmab termin ka ligipääsu suhtlemisele ja infole, näiteks kui võrd on puhkekeskuse veebileht loetav nägemispuudega kliendile ning kas klienditeenindaja oskab leida intellektipuudega küllastajaga asjakohase lävimisviisi.

Päeva juhatas sisse Monika Haukanõmm, avades sotsiaalselt sidusa ühiskonna olemust ja tutvustades kaasaegset lähenemist puuetega ini-

Mõned tsitaadid õppijate tagasisidest:

- “ Kindlasti laiendas koolitus minu silmaringi kõvasti. Puudega inimesi tuleb kohelda võrdväärselt.
- “ Väga head konkreetset soovitusi olid.
- “ Arusaamade paranemine, sest otsesed tegelejad „avavad rohkem silmi“, seega saan teemasid asjatundlikumalt kajastada.
- “ Sain suurepärase teooriat ja ka praktilist kogemust. Vaegnägija abistamine, suhtlemine erineva puudega inimestega.
- “ Hea oleks küsida erivajadustega inimese/küllastaja vajadusi juba enne küllastatavasse keskusesse saabumist.

mestele. Julia Kabanova selgitas nägemispuudega ja Külliki Bode kuulmispuudega inimeste vajadusi liikumisel, suhtlemisel ja info töötlemisel. Marion Bobkov ja Eha Kägu avasid liikumispuudega klientide erivajadusi, Anneli Habicht kirjeldas, millised kohandused suhtlemises ja infoedastuses aitavad muuta turismiteenust ligipääsetavaks intellektipuudega reisijatele. Läbi rollimängude said õppijad kogeda maailma nägemis-, liikumis- või kuulmispuudega inimesena. Kõik said rikkamaks käsiraamatulaadse jaotmaterjali võrra puudega ja terviseprobleemidega klientide teenindamisest.

Milliseid muudatusi toob 2016. aasta rehabilitatsiooniteenuse korralduses?

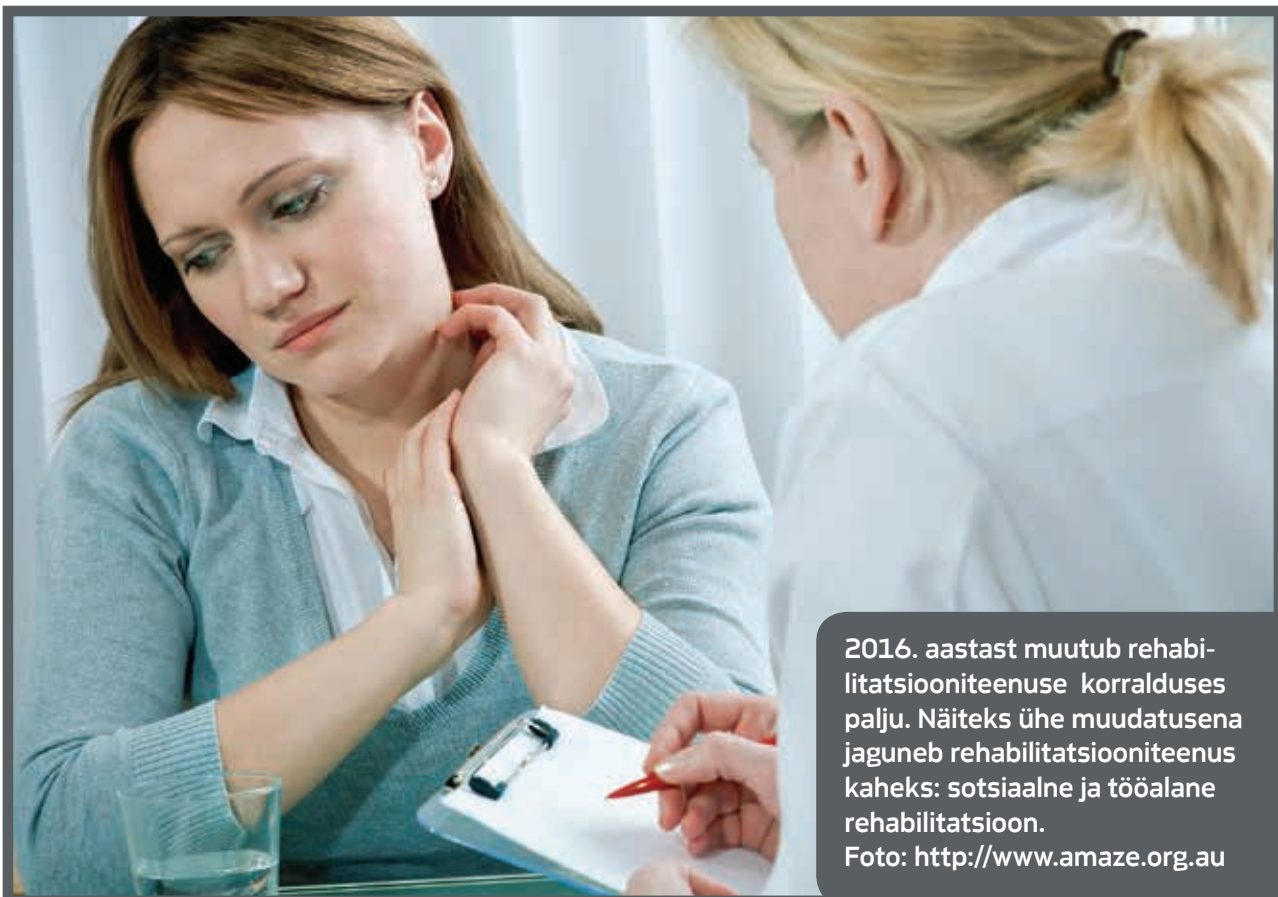
Karin Hanga

EPIKOja tegevjuht (lapsehoolduspuhkusel)

Rehabilitatsiooniteenus on üks puudega inimestele osutatavatest sotsiaalteenustest, mida rahastatakse riigieelarvest. Rehabilitatsiooniteenuse korraldusega on seotud mitmeid probleeme, millega on arvatavasti kokku puutunud paljud teenust kasutanud inimesed.

Seetõttu on sotsiaalministeerium, sotsiaalkindlustusamet ja Astangu kutserehabilitatsiooni keskus aastate jooksul tegelenud olukorra analüüsimise ja lahendusvõimaluste otsimisega. On korraldatud teabepäevi teenuseosutajatele ning tegeldud inimeste nõustamisega; Euroopa Sotsiaalfondi vahendite abil töötati aastatel 2010-2013 välja ligi 30 töölesaamist toetavat rehabilitatsiooniprogrammi. Neid programme pakkusid erinevad teenuseosutajad üle Eesti ja nendest sai

2016. aastast muutub rehabilitatsiooniteenuse korralduses palju. Näiteks ühe muudatusena jaguneb rehabilitatsiooniteenus kaheks: sotsiaalne ja tööalane rehabilitatsioon.

Foto: <http://www.amaze.org.au>

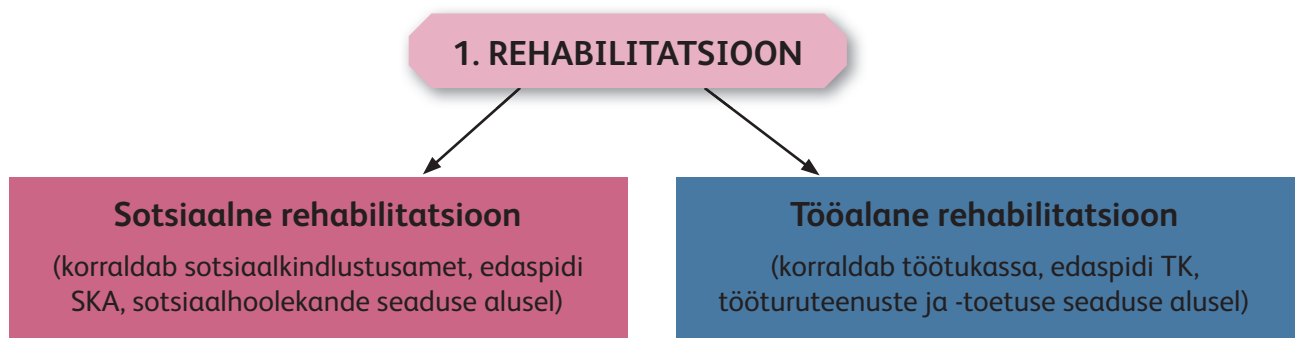
abi ligi 400 erivajadusega inimest. Et suunata rehabilitatsiooniteenusele just seda teenust vajavad inimesed, töötati välja hindamisvahend, mida piloteeriti kahel korral ligi 450 inimese vajaduste hindamiseks.

Töövõimereform tõi kaasa täiendavaid vajadusi rehabilitatsiooniteenuse korralduse muutmiseks. Kuigi sotsiaalhoolekande seaduse eelnõu (693 SE) menetlemine riigikogus alles jätkub, teeme

alljärgnevas artiklis juttu mõnest kõige olulisemast muudatusest rehabilitatsiooniteenuse korralduses. Uurime ka, millised on sotsiaalkindlustusameti ja töötukassa seisukohad planeeritud muudatustes.

19. novembril 2014 võeti sotsiaalhoolekande seaduse, tööturuteenuste ja -toetuste seaduse ning teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu vastu.

Olulisemad muudatused rehabilitatsiooniteenuse osutamisel on järgmised:

Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse eesmärk on seotud inimese igapäevaeluks vajalike oskuste arendamisega neljas peamises valdkonnas: elamine, hariduse omandamine, töö ja vaba aeg. Sotsiaalne rehabilitatsioon tegeleb näiteks igapäevaeluks vajalike (puudespetsiifiliste) oskuste õppe, abivahendivajaduse hindamise, soovitamise ja kasutamise õppega, hariduse omandamise toetamise ja psühholoogilise nõustamisega. Sotsiaalse rehabilitatsiooni peamine fookus on inimese võimete arendamisel: kuidas saavutada muutus toimetulekus ja keskkonnas nii, et inimene saaks võimalikult hästi ühiskonnaelus osaleda. Selle teenuse sihtgrupiks on puudega lapsed, alaealised õigusrikkujad, puudega pensioniealised inimesed ja need puudega tööealised inimesed, kellel TK töövõime hindamine on tuvastanud töövõime täieliku puudumise. Sotsiaalset rehabilitatsiooni saavad taotleda ka need osalise töövõimega tööealised inimesed, kes ei ole aktiivsed (st ei ole töötuna või tööotsijana töötukassas arvele võetud, ei ole hõivatud tööturuteenustega ega omanda haridust). Osalise töövõimega mitteaktiivsete tööealiste isikute sihtgrupp lisati sotsiaalhoolekande seaduse teisel lugemisel.

Töölane rehabilitatsioon on seotud erivajadusega inimese töölesaamise toetamisega (nt töölesaamiseks vajalike oskuste õpe, töösüste õpe, motivatsiooni ja valmisoleku arendamine jm). See teenus on suunatud vaid tööealistele inimestele, kelle puhul TK-s läbi viidud töövõime hindamine on tuvastanud osalise töövõime. Kui inimesel puudub töövõime või ta on mitteaktiivne, on vajaduse korral võimalik siiski taotleda sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust läbi SKA.

Kokkuvõtteks võib öelda, et lapsed, eakad ja osalise töövõimega mitteaktiivsed inimesed ning töövõime puudumisega tööealised inimesed taotleavad sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust sotsiaalkindlustusameti kaudu (pensionametitest); osalise töövõimega tööealised inimesed suunab töötukassa tööalasele rehabilitatsioonile.

2. Rehabilitatsioonivajaduse hindamine (nn eelhindamine) enne teenusele suunamist

Eelnõu sätestab, et nii sotsiaalsele kui tööalasele rehabilitatsiooniteenusele suunatakse täisealine puudega inimene vaid sellisel juhul, kui tal tuvastatakse teenusevajadus. Selleks viiakse SKA-s ja TK-s enne teenusele suunamist läbi nn eelhindamine, et saada aru, millist abi inimene vajab – kas rehabilitatsiooniteenust või muid teenuseid (nt taastusravi, KOV-teenused jm). On ju teada, et praegu koostatakse rehabilitatsiooniplaane paljudele inimestele, kes tegelikult seda ei vaja, kuid samas ei jätku piisavalt finantse nendele, kes rehabilitatsiooniteenust vajaksid.

Eelhindamine viiakse läbi nii, et SKA/TK spetsialist vestleb inimesega saamaks aru tema olukorrast: millised tegevused põhjustavad raskusi, millist abi inimene on saanud ning millist abi vajab. On olemas ka küsimustik, et aidata spetsialistil paremini mõista inimese olukorda ja võimalikku abivajadust. Tööalase rehabilitatsioonivajaduse hindamine toimub TK-s tööleaitamise protsessis, kus inimese abi- ja teenustevajadust hinnatakse komplekselt.

Eelhindamine SKA-s toimub vestluse vormis. Vastates toimetulekut puudutavatele küsimustele, aitab eelhindamine ka inimesel endal paremini selgusele jõuda, millised teenused ja abivõimalused on olemas ja mida tema ise sooviks oma toimetulekus muuta. Vestluses võib osaleda ka pereliige või esindaja. Samuti on hea spetsialistiga lihtsalt nõu pidada. Kui ilmneb, et vajalik on rehabilitatsiooniteenus, aitab spetsialist inimesel valida sobiva rehabilitatsiooniprogrammi. Kui sobivat programmi ei ole, suunatakse inimene rehabilitatsioonimeeskonda individuaalse tegevuskava (ehk rehabilitatsiooniplaani) koostamisele.

Rehabilitatsioonivajaduse hindamine enne teenusele suunamist toimub vaid täisealistel inimestel; alaealistel, sh puudega lastel rehabilitatsiooniteenuse taotlemisega seoses muudatusi ei ole.

3. Järjekord rehabilitatsiooniteenusele

Kui varasemalt registreeris iga rehabilitatsiooniteenuse osutaja ise endale oma järjekorra, siis muudatuse kohaselt hakatakse järjekorda pidama

tsentraalselt ning seda korraldab SKA. Nii püütakse leida lahendust mitmele probleemile: näiteks võis üks inimene olla järjekorras mitmes asutuses (nii tekkis kunstlik järjekord), või kus SKA suunas inimese teenusele ja asutus pani inimese järjekorda, aga teenusele minnes selgus, et selleks ei ole riigieelarves rahalisi vahendeid. Järjekorda peetakse eraldi lastele ja täisealistele ning teatud juhtudel säilib eelisjärjekorra süsteem (nt kui rehabilitatsiooniplaan on vajalik puude raskusastme tuvastamiseks või teenusevajaduse hindamiseks). SKA teavitab inimest teenusele suunamisest ja seejärel saab inimene sobiva asutusega sõlmida vastava kokkuleppe. Rehabilitatsiooniteenusele peab inimene saama hiljemalt ühe aasta jooksul. Muudatusega loodetakse parandada teenusele suunamise protsessi ja vältida ebaselgust seoses järjekordadega.

4. Rehabilitatsiooniprogrammid

Astangu KRK eestvedamisel on rehabilitatsiooniprogrammide osutamise ettevalmistamisega tegeldud alates 2009. aastast. Praeguseks on ligi 30 asutust oma programme reaalset piloteerinud ja hilisem analüüs kinnitas, et selline lähenemine, kus väga konkreetse eesmärgi nimel pingutavad koos inimesega erinevad spetsialistid, on väga tõhus. Piloteeritavad programmid olid seotud töölesaamise või töölüpimise toetamisega, kuid vajadus on väga erinevate rehabilitatsiooniprogrammide järele, et toetada toimetulekuoskuste õpet, arendada puudespetsiifilisi oskusi, kohaneda teatud puude- või terviseprobleemiga, saavutada psühholoogiline tasakaal perekonnas. Rehabilitatsiooniprogramme võib olla väga erinevaid, kuid selle koostamise aluseks on tõendus põhjus, konkreetne eesmärk ja kindlaks määratud ajaperiood, mille jooksul seatud eesmärk on võimalik saavutada, ning keskkond, kus teenust on kõige otstarbekam osutada.

Programme hakkavad finantseerima nii SKA kui TK. Infot ja nõustamist rehabilitatsiooniprogrammi koostamiseks pakub Astangu kutserehabilitatsiooni keskus.

■ UUDIS

Tänavused EPIKoja autasu laureaadid

Alates 1995. aastast, igal aastal 3. detsembril, mil tähistatakse rahvusvahelist puuetega inimeste päeva, autasustab Eesti Puuetega Inimeste Koda inimesi ja organisatsioone, kes aasta jooksul on oma aktiivse tegevusega puuetega inimeste elu korraldamisel ja parandamisel eriliselt silma paistnud. Autasu saanute hulgas on olnud puudega inimesi, puuetega inimeste organisatsioonide juhte, ametnikke, ajakirjanikke, poliitikuid ning inimesi ja organisatsioone, kes valutavad südant puudega inimeste pärast.

2014. aasta konverentsil „Töövõimereform – pead tööle!“ autasustati aktiivseid puudega inimesi, kes on asutanud oma firma või sotsiaalse ettevõtte, kus on loodud töökohad ja luuakse lisaväärtust ning antakse oluline panus Eesti ühiskonna arendamisse. Tunnustuse said **Mati Peling, Reet Rimmelg, Raul Sas, Tanel Joost, Avo Leok, Jaan Riis, Keiu Roosimägi, Janne Jerva ja Külliki Bode.**

Selliste inimeste entusiasm ja läbilöögivõime on eeskujuks paljudele. Sageli on ettevõtetes, mille loojad on ise kokku puutunud kroonilise haiguse või puudega, loodud head tingimused kõigile töötajatele, arvestades vajadust paindliku tööaja ning kohandatud töökoha järele. Sellised inimesed on sotsiaalselt targa ühiskonna kujunemise eestvedajateks.

Laureaatide tegemiste kohta on võimalik lugeda rohkem Eesti Puuetega Inimeste Koja koduleheküljelt www.epikoda.ee/vorgustik/tunnustus.

5. Eelnõu täpsustab rehabilitatsiooniteenuse osutajale esitatavaid nõudeid

Teenuseosutaja peab olema moodustanud nõuetele vastava rehabilitatsioonimeeskonna ja tagama, et teenust osutab vaid see isik, kes nõuetele vastab. Et tõsta rehabilitatsiooniteenuse kvaliteeti, peab teenuseosutaja rakendama kvaliteedijuhtimise süsteemi, tagades näiteks teenuste parema kättesaadavuse, juurdepääsetavuse, taskukohasuse, isikukesksuse, kõikehõlmavuse, järjepidevuse, tulemustele suunatuse, teenuse kasutaja õiguste austamise, partnerluse, hea juhtimistava rakendamise jm. Samuti peab asutus tagama, et teenuse osutamise asukoht vastab tuleohutuse ja tervisekaitse nõuetele ning on füüsiliselt juurdepääsetav. Asutus peab tagama isikuandmete kaitse ning olema kehtestanud asutusesisese kaebuste lahendamise korra.

Rehabilitatsioonispetsialistide erialaseid haridusnõudeid eelnõu ei muuda (endiselt on vajalik kõrgharidus või kutsetunnistus), kuid sätestab 160-tunnise täiendkoolituse nõude vähemalt ühe meeskonnaliikme puhul. Samuti on antud võimalus kaasata meeskonda loovterapeut ja kogemusnõustaja, kes on läbinud vastava täiendkoolituse. Rehabilitatsiooniplaani koostamiseks piisab kolmest erinevast spetsialistist, kellest üks peab olema sotsiaaltöötaja.

6. Sõidu- ja majutuskulud

Kui varasemalt oli teenuse saajal võimalik kasutada eraldi sõidukulude hüvitist või majutusteenust (mõlemad kindla limiidiga), siis eelnõu kohaselt on sõidu- ja majutuskulud ühendatud ning teenuse saaja otsustab ise, kas soovib kasutada vahendeid ainult sõidukulude hüvitamiseks, ainult majutuskuludeks või mõlemaks. See muudab vahendite kasutamise pisut paindlikumaks; näiteks juhul, kui inimene ei vaja sõidukulude hüvitamist, kuid vajaks ööbimist rehabilitatsiooniasutuses.

Problemaatiline on see, et sõidukulud hüvitatakse eelnõu kohaselt (endiselt) vaid sellisel juhul, kui inimene sõidab teenusele väljapoole oma kodulinna või -valda (st teise omavalitsusse) ning et saatja sõidukulude hüvitamine on võimalik vaid alla 16-aastastel lastel. Saatja sõidukulude hüvitamiseks vajalik summa lisandub inimese igaaastasele piirsummale, mille ulatuses on võimalik rehabilitatsiooniteenuseid kasutada.

Sirlis Sõmer-Kull

Töötukassa töövõime hindamise ja töövõimet toetavate teenuste osakonna juhataja

Töötukassa tööturuteenuste loetellu lisandub uus teenus, tööalane rehabilitatsioon, mida hakatakse osutama alates 2016. aastast. Aastatel 2016–2020 rahastatakse tööalase rehabilitatsiooni teenust Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest. Lisaks praegustele töötukassa teenustele annab uus teenus vähenenud töövõimega inimesele rohkem toetusvõimalusi tööeluks ettevalmistamiseks, tööleasumiseks, töötamiseks või õppimiseks.

Kuigi tööalase rehabilitatsiooni teenust reguleeriv sotsiaalhoolekande seaduse, tööturuteenuste ja toetuste seaduse ning teiste seaduste muutmise seadus on veel riigikogus arutelul, on töötukassa alustanud ettevalmistusi uue teenuse osutamiseks. Välja on töötatud üldised põhimõtted, mida arutatakse puuetega inimeste organisatsioonide esindajate, rehabilitatsiooniteenus osutajate ja töötukassasiseselt erinevate spetsialistidega.

Töötukassa tööalase rehabilitatsiooni teenust saavad kasutada tööealised (16 kuni vanaduspensioniga) vähenenud töövõimega inimesed, kes töötavad, otsivad tööd või õpivad. Teenus on mõeldud inimese tööeluks ettevalmistamiseks, tööleasumiseks ja töötamise toetamiseks. Tööeluks ettevalmistamisel võib inimene kõigepealt vajada teenust üldise toimetuleku parandamiseks, näiteks liikumiseks, suhtlemiseks, igapäevaelu korraldamiseks, abivahendite kasutamiseks, motivatsiooni ja enesekindluse suurendamiseks, puude või tervisehäirega kohanemi-

seks jne. Alles seejärel tulevad tegevused, mis on vahetult seotud tööga, näiteks puudespetsiifiliseks kutsesobivuse väljaselgitamiseks, töökeskkonna ja töökoha kohandamiseks, töövõtete õpetamiseks, tööandja, juhtide ja töökollektiivi nõustamiseks jms. Seega sisaldab tööalase rehabilitatsiooni teenus tegevusi nii inimese toimetuleku kui töövõime parandamiseks.

Teenusevajaduse selgitab välja juhtumikorraldaja, kes vestleb inimesega, millised on tema takistused ja võimalused tööleasumiseks/töötamiseks või õppimiseks ning kas rehabilitatsiooniteenus abil on võimalik töövõimalusi parandada. Juhtumikorraldaja ja inimene lepivad kokku rehabilitatsiooniteenus eesmärgis, mis kajastatakse inimese individuaalses tööotsimiskavas. Inimene valib tema rehabilitatsioonivajadusele vastavate teenuseosutajate seast endale sobiva, sh sobiva rehabilitatsiooniprogrammi. Teenuseosutajal peab olema sotsiaalkindlustusameti poolt välja antud tegevusluba. Tegevusloa nõuded on samad nii tööalase kui sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse osutajale.

Edaspidi on kindlasti oluline jätkata rehabilitatsiooniprogrammide arendamist, töötukassa spetsialistide teadmiste ja oskuste täiendamist rehabilitatsioonivajaduse hindamiseks ning suhtlemist puuetega inimeste organisatsioonidega, et rehabilitatsiooniteenus oleks tulemuslik ning inimeste soovidele ja vajadustele vastav.

Liis Sild

Sotsiaalkindlustusameti teenuste juht

Sotsiaalkindlustusamet keskendub 2015. aastal rehabilitatsioonisüsteemi muudatuste ettevalmistamisele. Selleks et 2016. aastal jõustuvad muudatused oleksid mõistlikult rakendatavad ja eesmärgipärased, on vajalik rakendusmääruste ülevaatamine, partneritega läbirääkimine ja täiendamine. Koos Astangu KRK-ga oleme juba praegu kaasatud rehabilitatsiooniteenus sisu ja piirmäärasid reguleeriva VV määruse eelnõu ettevalmistamisse. Olulise muudatusena hakkab sotsiaalkindlustusamet hindama 16-aastase ja vanema isiku sotsiaalse rehabilitatsiooni teenuse vajadust. Selleks kohandame muuhulgas Astangu kutserehabilitatsiooni keskuse välja töötatud sotsiaalse rehabilitatsiooni

teenuse vajaduse hindamise küsimustikku sihtgruppidele sobivamaks ning piloteerime seda. 1. jaanuarist 2016 muutub ka rehabilitatsioonisüsteemi rahastamine. Tulenevalt põhimõttest „raha liigub koos inimesega“ tekib inimesel võimalus valida endale sobiv teenuseosutaja ja teenuse saamine ei sõltu enam partneri lepingumahust, vaid riigieelarve rahastamise kogumahust. Juhul kui riigieelarves ei ole piisavalt vahendeid, paneb sotsiaalkindlustusamet isiku järjekorda – selleks valmistame ette järjekorra pidamise põhimõtted ja korralduse. Kuna rehabilitatsioonisüsteemi muudatused puudutavad paljusid inimesi, planeerime ka erinevate huvitatud osapoolte teavitamist teisel poolaastal.

Eesti Pimekurtide Tugiliidu 20 tegevusaastat

Raissa Keskküla

Eesti Pimekurtide Tugiliidu tegevjuht

Olga Ilgina

Eesti Pimekurtide Tugiliidu juhatuse liige

Eelmise sajandi üheksakümnendad aastad tõid uusi tuuli nii Eesti kui ka teiste Ida-Euroopa maade ellu. Muudatused toimusid ka puudega inimeste elus – loodi puudega inimeste organisatsioone ja algas aktiivne riikidevaheline koostöö. Juba esimeste kontaktide käigus Põhjamaadega tuli ilmsiks, et Eestis puuduvad teadmised ja oskused tööks pimekurtidega.

Murrangu selle spetsiifilise puudeliigi tegevuse Baltimaades tõi Taanis tegutseva Põhjamaade pimekurtidega töötavate inimeste koolituskeskuse (NUD) tolleaegse juhataja Marjaana Suosalmi ette-

panek alustada Lätis, Leedus ja Eestis tööd pimekurtidega. Iga riik sai Põhjamaadest „kuraatori“, Eestis tehtava töö koordineerijaks sai Soome. See oli hea valik, kuna Soome ja Eesti on kultuuriliselt ja keeleliselt väga lähedased. Samuti oli heaks aluseks juba varem toimunud tihe koostöö nägemispuudega inimeste organisatsioonide vahel.

Pimekurtide tugiliidu loomine

Esmakordselt said pimekurtide laste vanemad teavet oma lapse erivajaduse kohta ja õpetust lapsega suhtlemiseks Taani spetsialistidelt 1993. aastal toimunud perekursusel Eestis. Kursusele olid kaasatud ka nägemis- ja kuulmispuudega lastega töötavad spetsialistid ning silma- ja kõrvaarstid.

Tänaeni meenutavad vanemad kohtumist tunnustatud spetsialisti Inger Rodbroega. Vanemad mõistsid, et erialaspetsialistide olemasolul on võimalik arendada nende lapsi ning saada tuge lapse kasvatamisel ja õpetamisel. Selleks on aga vajalik luua toimiv süsteem ja koolitada töötajad.

Kahe aastakümne tegevusaasta jooksul on tugiliidu esinaisteks olnud lapsevanemad (vasakult): Margarita Rägapart, Maarja Kirsberg ja Heidi Rannik. Fotod: erakogu

Nii asutasidki pimekurtide laste vanemad koostöös Linnupesa lasteaia ja Eesti Pimedate Liidu töötajatega 1994. aastal Eesti Pimekurtide Tugiliidu.

Töötajate täiendkoolitus

Üheks olulisemaks eesmärgiks oli pimekurtide laste olukorra väljaselgitamine. Ilmnes, et lapsed on üle Eesti erinevates sotsiaal- ja haridusasutustes, kus töötajatel puudus oskus tööks nende lastega. Seega ei saanud lapsed vajalikku abi arenguks ega võimetekohast haridust. Haridusministeeriumi esindaja Kai Kuke eestvedamisel alustati koostööd erinevate riikidega töötajate täiendkoolituseks ja kogemuste saamiseks.

Täiendkoolitused Taanis ja Rootsis ning praktilised töökogemused Soomes andsid tüflopädaoloog Olga Ilginale võimaluse kujundada teovõimeline meeskond (tegelikult naiskond) uute eesmärkide saavutamiseks.

Tunduvalt paranesid koolitusvõimalused alates 1999. aastast, kui sai alguse tugiliidu ja USA Hilton/Perkinsi programmi koostöö. Algusaastatel olid koolitajateks põhiliselt välisspetsialistid. USA konsultandid ja Soome spetsialistid on käinud koolitusi läbi viimas Eestis, kuid kolm õpetajat Eestist on saanud koolituse ka Ameerikas, ikka sama programmi raames.

Koolitustel on osalenud erikoolide Tartu Ema-jõe kool, Hiie kool, Maarja kool, Porkuni kool, Tallinna Heleni kool ja tavakoolide õpetajad ning paljude lasteaedade õpetajad ja töötajad. Koolituste

eesmärgiks oli tagada võimalikult lai spetsialistide ring, kes saaksid osutada abi Eesti erinevates piirkondades elavatele ja õppivatele pimekurtidele ning nägemis-liitpuudega lastele.

Arvestades pikaajalist kogemust täiendkoolituste läbiviimisel, leiame, et see peab kuuluma kõrgkoolide tegevusvalda. Juba aastaid tagasi on teemat käsitletud haridus- ja teadusministeeriumis ning tehtud koostööd Tartu ja Tallinna ülikooliga, kahjuks ei ole see andnud tulemusi ja olukord on jäänud endiseks.

Tugi peredele

Tugiliidu 10. tegevusaasta seminari avasõnas meenutas esinaine Margarita Rägapart tugiliidu loomist. Ta rõhutas, et tugiliidu eesmärk on olnud abi osutamine perele, kus sünnib pimekurt laps, ja seda võimalikult kohe, et aidata kaasa lapse arengule. Olles ise täiskasvanud pimekurdi noormehe ema, teab ta, kui raske on kasvatada pimekurti, kes on ilma jäänud asjatundlikust abist varajases lapseas. Tema lapseni jõudis professionaalne abi liiga hilja. Selliste olukordade vältimiseks algatas tugiliit perekursuste korraldamise. Varajane sekkumine lapse arengusse ja perede toetamine sai võimalikuks Tallinnas elava katoliku nunna õde Mary toetusel. Õde Mary südamesooviks on toetada nägemispuudega laste arengut ja selleks on ta kogunud raha Ameerika annetajatelt. Tema toetusel läbi viidud viiepäevaste kursuste ajal viibisid pered aastate jooksul erinevates looduslikult

Soome ja Eesti pimekurdid vestlushoos 2014. aasta kursusel „Oma kätega“.

Foto: erakogu

MIS ON PIMEKURTUS?

Õppimisel, toimetulekul ja teistega suhtlemisel sõltuvad inimesed teabest neid ümbritseva maailma kohta. Nägemine ja kuulmine on põhilised meeled, mis teevad sellise teabe kättesaadavaks. Kombineeritud nägemis- ja kuulmispuudega ehk pimekurtidel inimestel ei ole selline ülivajalik teave selgelt ja järjepidevalt kättesaadav. Mõlema meele komplekssest kaotusest tulenev mõju on palju tõsisem, kui see oleks ühe meele kaotuse puhul.

Pimekurtus on teabe kättesaadavusega seotud puue – piiratud on visuaalse ja audiitiivse teabe kättesaadavus.

Klassifikatsioon määratleb pimekurtust järgmiselt: „Samaaegselt esinev kuulmis- ja nägemispuue, mille kombinatsioon tekitab niivõrd tõsiseid kommunikatsiooni-, arengu- ja haridusalaseid vajadusi, et neid ei ole võimalik rahuldada ainult kurtide või ainult pimedate teenuste raames.” Pimekurtus ei tähenda tingimata seda, et inimene ei näe ega kuule üldse. Paljudel pimekurtidel on teatav kuulmis- ja/või nägemisjääk. Ent nii nägemis- kui ka kuulmislanguse koostoime on märkimisväärne. See avaldab suurt mõju võimele teavet kätte saada.

Pimekurtide laste vajadused on ainulaadsed. Visuaalse ja audiitiivse teabe kättesaadamatus põhjustab suuri raskusi kõigis arenguvaldkondades.

„Kui lapse nägemine ei kompenseeri tema kuulmispuuet ning kui lapse kuulmine ei kompenseeri tema nägemispuuet, saab last pidada pimekurdiks.“ See tekitab isoleeritust ja takistab suhtlemist maailmaga.

Kui laps on täielikult kurt ja pime, laieneb tema kogemus maailmast ainult nii kaugele, kui tema sõrmed ulatuvad. Sellised lapsed on tegelikult üksinda, kui keegi neid ei puuduta. Nende maailmakontseptsioon sõltub sellest, mille ja kellega neil on olnud võimalus füüsiliselt kontaktis olla (kokku puutuda).

Pimekurtust tuleb seega vaadelda kui omaette puuet, mis vajab spetsiaalseid meetodeid kommunikatsiooniks ja toimetulemiseks.

kaunites kohtades, sest õde Mary nõue oli – toit peab olema korralik ja koht ilus.

Lisaks varajasele sekkumisele algatas tugiliit vanemate soovil pimedate laste lõimumise tava-kooli. See oli ja on väga ressursirohke teenus, kuid lastele ja vanematele väga oluline toetus. Oleme suutnud täita nii mõnegi lapsevanema unistuse ja liikunud avatuma ühiskonna suunas. Eks ole selleks hea näide pimedate ja sõpruskonna NÄPI nägijate laste ühine peotantsukursus.

Töö täiskasvanutega

Täiskasvanud pimekurte on tugiliidu tegevusega haaratud tunduvalt vähem. Kuna Pimekurtide tugiliit tegutses algaastatel Pimedate liidu kaitsva tiiva all, siis andis koostööprojekt Soomega hea võimaluse täiskasvanud pimekurtide väljaselgitamiseks. Pimedate liidu esinaine Anne Veske ja tarmukas instruktor Anne-Mall Kroon andsid oma panuse koostöös. Laiema üldsuseni jõudis teave pimekurtusest ja nende inimeste vajadustest sotsiaalministeeriumi spetsialistide Vilja Kuzmini ja Eha Leppiku abil, kes pidasid oluliseks tööd pimekurtidega.

Töötajate täiendkoolitused Taanis, taktiilse viipekeele koolitus Soome spetsialisti poolt ja mitmed teised koolitused on andnud kindlust tööks täiskasvanutega. Koostöö Soomega on olnud tihe. Kepikõnniharrastajad on mitmel korral osalenud üritustel Soomes ja tänavu suvel Tallinnas toimunud Soome-Eesti kursusel oli Soomest 52 ja kokku 71 osalejat. Muljed seebi viltimisest ning oma kätega valmistatud ehted talgikivist ja polümeersavist jäävad osavõtjatele ilusaks mälestuseks kohtumisest.

Lahendamata probleemid

Teguderohke ja pikk teekond on tugiliidu töötajatel seljataga, kuid siiski ei saa väita, et oleme saavutanud põhikirjas püstitatud eesmärgid. Koos areneva ühiskonnaga areneb ka tugiliit. Ja nii liigume muutlikus ühiskonnas edasi, üritades hoida oma jätkusuutlikkust, kaasa rääkida uute seaduste väljatöötamisel ja uute teenuste loomisel, kaitstes pimekurtide ja nägemis-liitpuudega isikute huve. Pimekurtuse tõttu on raskendatud meie laste haridustee ja täiskasvanute töölesaamine. Üldsusele mõeldud asutused ja teenused ei arvesta puudeliikide eripäradega, olgu see pimekurtus või

Eesti Pimekurtide Tugiliit on pimekurte inimesi, pimekurtide laste vanemaid, täiskasvanud pimekurtide hooldajaid, eestkostjaid ning toetajaid vabal algatusel ning võrdsetel alustel ühendav mittetulunduslik ühendus.

Eesti Pimekurtide Tugiliit alustas tegevust 1994. aastal pimekurtide laste vanemate algatusel.

Kahekümne tegevusaasta jooksul on tugiliidu esimeesteks olnud lapsevanemad Margarita Rägapart, Maarja Kirsberg ja Heidi Rannik. Nad on andnud oma panuse pimekurtuse kui spetsiifilise puude tutvustamisel ja aidanud luua paremaid võimalusi tööks laste ning täiskasvanutega. Südamlikud tänusõnad neile tehtu eest.

2014. aastal on Pimekurtide tugiliidus 67 liiget, kusjuures suurem osa on nendest täiskasvanud pimekurdid ja nende pere liikmed ning lapsevanemad. Arvestades olukorda, kus pimekurdid ja nägemis-liitpuudega lapsed ning täiskasvanud vajavad elus toimetulekuks ja kommunikatsiooniks kõrvalist abi, siis on tugiliidu tegevusega haaratud suur hulk inimesi.

pimesus. Koos teenuste ühtlustamisega võivad ära kaduda ka eriteadmised ja puudespetsiifiline kompetents, kui riiklikud asutused ei hakka rohkem arvestama puudega inimeste organisatsioonide arvamusi.

Lõpetuseks

Oluliseks tähiseks oli Eesti Puuetega Inimeste Koja liikmeks saamine Helve Luige juhtimise ajal. Juba esimestel kohtumistel mõistsime, et meie eesmärgid ühtivad ja tahe ühiselt tegutseda liidab meid. On oluline kuuluda organisatsiooni ridadesse, kus sihikindlalt ja tasakaalukalt liigutakse seatud eesmärkide poole.

Ja nii võtabki Pimekurtide tugiliit kahekümne aasta tegevuse kokku positiivsete lootustega, olles tänulik oma pikaajalistele töötajatele, koostööpartneritele ja toetajatele.

Täname kõiki neid, kes pikki aastaid on teinud ja teevad tänuväärset tööd pimekurtide ja nägemis-liitpuudega lastega: Baiba Pöder, Airi Pungas, Anne Külvi, Ene Järvik, Kairi Ilmets, Riin Ööbik, Liina Leomar ja paljud teised.

■ UUDIS

Autosõit OÜ pakub sõiduõpet ratastoolikasutajatele

Autokoolis Autosõit OÜ on võimalik sõiduõpet liikumispuudega inimestele. Õppesõidukiks on hübriidmootoriga Toyota Auris, mis on varustatud käsijuhtimiseseadmega. Teooriaõpet võib läbida auditoorselt või e-õppes, vaadates videoloenguid endale sobival ajal ja sobivas kohas. Koolituse korraldatakse üle Eesti. Täpsemat infot koolituste kohta leiab kodulehelt www.autosoit.ee.

Eesti esimene täiskasvanud autistide päevakeskus

Septembris alustas tööd Eesti esimene täiskasvanud autistide päevakeskus, kus tegevusi viib läbi Sihtasutus Autistika. Sihtasutuse eesmärgiks on tagada inimväärset elu täiskasvanud autistidele ja nende vanematele Eestis.

Tallinnas Alasi 4 ruumides osutatakse intellekti- ja/või liitpuudega autismispektrihäiretega noortele ja täiskasvanutele igapäevaelu toetamise teenust. Diagnoosi eripära tõttu vajavad need inimesed spetsiifilist teenust, mis eeldab individuaalsemat lähenemist, kui praegune seadusandlus seda võimaldab. Olemasolevad keskused Juks, Käo ja Astangu on spetsialiseerunud erinevate võimetega intellekti- ja/või liitpuudega klientidele. SA Autistika lisandumine parandab oluliselt autistlikele noortele spetsiifilise teenuse kättesaadavust.

Lisainformatsioon Facebooki leheküljelt Autistika

Erivajadustega üliõpilased on aktiivsed stipendiumitaotlejad

Anneli Habicht
EPIKoja peaspetsialist

Sügisel 2014 käivitus Eesti kõrgkoolides uus stipendiumite süsteem erivajadustega üliõpilastele. Kui varem tuli stipendiumi taotlemisel lisakulusid selgitada ja põhjendada ning määramisel läheneti individuaalselt, siis nüüd on stipendiumid universaalsed ja taotlemisel arvestatakse vaid sotsiaalkindlustusameti poolt tudengile määratud puudeastet ja -liiki.

Sisulist analüüsi uue süsteemi plussidest ja miinustest ning stipendiumi tõhususest on veel vara teha. Siiski lubab esimese taotlusvooru aruanne teha rõõmustava järelduse: lihtsustatud taotlemise protseduur on hüppeliselt suurendanud stipendiumi taotlejate arvu. Kui varasemal kolmel õppeaastal taotles stipendiumi umbes 80 tudengit aastas, siis 2014/2015 septembris kogunes 14 erinevast kõrgkoolist 139 avaldust, millest nõuetele vastas 132. Enim õpib stipendiumi saajaid Tallinna ülikoolis (34), Tartu ülikoolis (32) ja Tallinna tehnikaülikoolis (21). Eraldatud summa kokku oli 215 996 eurot, keskmine kuustipendium 163 eurot. Stipendiumi saajatest 114 õpivad täiskoormusel, 11 osakoormusel ning 7 akadeemilise puhkuse ajal. Erivajadustega üliõpilaste stipendiumi suurus on 60–510 eurot kuus.

Artikli koostaja uurib oma andragoogika magistritöös erivajadustega tudengeid kõrgkooliõpingutes ja on siiralt tänulik, kui oma väärtuslikku kogemust jagada soovivad erivajadustega üliõpilased (al 2. kursusest) või hiljuti kõrgkooli lõpetanud võtavad intervjuuks ühendust aadressil: anneli.habicht@epikoda.ee või telefonil 5341 9143.

Stipendiumi saab taotleda kaks korda aastas, järgmine taotluste tähtaeg on 20. veebruar 2015. Taotlemise eeldus on, et üliõpilane teavitab kõrgkooli oma erivajadusest enne taotluse esitamist ja kõrgkool teeb vastava märke Eesti Hariduse Infosüsteemi. Mitu ülikooli pakuvad erivajadustega üliõpilastele täiendavaid toetusi, sellekohane info on leitav koolide kodulehtedelt.

Rohkem infot erivajadustega üliõpilaste stipendiumite kohta:
<http://primus.archimedes.ee/erivajadusega-oppija>

Ülikoolielu on tõsiselt lahe!

Intervjueeris Helen Kask, EPIKoja peaspetsialist

Nägemispuudega Jakob Rosina kindel valik oli pärast gümnaasiumi lõpetamist õppida edasi kõrgkoolis. Ainult et kuhu ja mida? Pärast mõningast kaalumist otsustas Jakob astuda Tallinna ülikooli ajakirjanduse erialale. Kuidas idee sündis ja millised meeled on värskel üliõpilasel, sellest järgnevas intervjuus.

Ütlesid oma „Minu koolipäev“ kirjutises, et keeruline on vastata küsimusele, miks just see eriala. Kas peale ajakirjanduse oli ka teisi mõtteid?

Ajakirjandus oli mul kusagil aju tagasopis tiksunud vist pool aastat. Käisin Tallinna ülikoolis isegi erialaga tutvumas. Kuna juunikuus pugesi siiski väike kahtlus hinge, et mis saab, kui ma sisse ei saa, proovisin juuni lõpus ka Otsa-kooli helindaja erialale sisse astuda. Helidega tegelemine on mind alati köitnud ja see paistis samuti väga põneva erialana, mida õppida. Kahjuks või õnneks ma Otsa-kooli sisse ei saanud, nii olengi nüüd Tallinna ülikoolis.

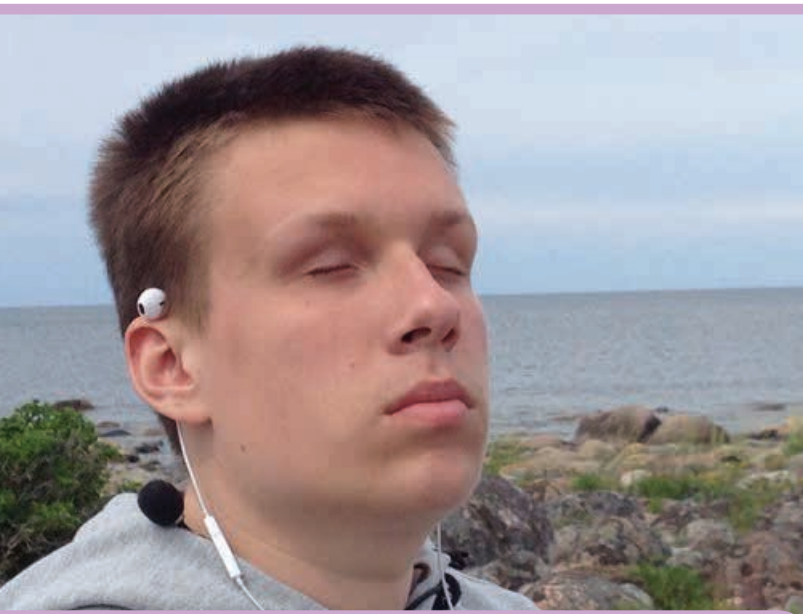
Sellist mõtet ei tekkinud, et jätaks mõneks ajaks Tallinna ja läheks hoopis kuhugi teise linna õppima?

Tegelikult oli mul paar aastat tagasi suur tuhin minna välismaale. Isegi kolledž oli leitud, kus meediat õpetati. Parengi veel, tegemist oli spetsiaalselt pimedatele suunatud ja kohandatud õppega. Samas sai pärast esimese tuhina üleminekut selgeks, et suhteliselt mõttetult oleks pärast kahteist tavakoolis õpitud aastat järsku erikooli minna. Seega asusin uurima ka Eesti võimalusi. Ehkki nii

Tartus kui ka Tallinnas õpetatakse ajakirjandust, sai minu puhul määravaks pigem see, et Tallinna ülikooli ajakirjanduse eriala on praktilisema suunitlusega, samas kui Tartu keskendub rohkem teoreetilisele poolele. Ma olin ja olen siiani moraalselt valmis õppima ja töötama kusagil teises riigis või linnas. Tegelikult ei kahtle ma hetkekski, et seda kunagi ei juhtu, ma pigem töötan selle poole, et kunagi välismaal töötada ja elada.

Nüüd novembris on pea kolm kuud ülikoolis käidud. Kuidas läks kohanemine uue keskkonnaga?

Vastupidiselt minu kartustele on täiesti uude keskkonda ja seltskonda sulandumine toimunud väga sujuvalt. Enne koolialguse toimetusi panid mind peamiselt muretsema kaks asja. Kuidas ma harjun ja tutvun uue kursusega? Osa seniseid näiteid tõendas, et uued inimesed pigem pelgavad suhelda nägemispuudega inimesega. Kiiresti sai selgeks, et minu pelgused olid asjatud. Hästi palju sõltub sellest, kui avatud ja julge ise olla. Ma ei peljanud pöörduda suvalise kõrval istuva kogu poole ja temaga suhtlust alustada. Ja nii juhtuski, et kui ma kuu aega pärast kooli algust mõttes analüüsisin, et kuidas see koolielu siis pihta hakkas, ei suutnud ma sealt erilisi viperusi ja apsakaid leida. Teine kartus oli õppetöö ja õppejõudude suhtes. Eelmiste ülikoolis käinud vaegnägijate jutud olukordadest, kus õppejõud pimedat inimest ignoreerib, materjale ei ole võimalik hankida ja eksamihinne pannakse ära liiga kergelt, muutsid mind ettevaatlikuks. Mul pole tänini tulnud ette ühtegi eeltoodud olukordadest. Mis puudutab koolis liikumist ja Tallinna ülikooli meeletult pikki ja keerulisi koridore, siis kes siin ära ei eksiks. Ligi kuus tundi orienteerumisõpetajaga koolimajades ja kooli ümbruses aitasid piisavalt, et suudan jõuda sinna, kuhu mul on vaja. Ja kui ei suuda, siis

Jakob usub, et kui ta iga asja juures näeks vaid seda, mida teha ei saa, oleks ta juba ammu, käed rüpes, koju pidanud jääma. Foto: erakogu

on alati ümberringi inimesed, kellelt abi paluda. Nüüd käin loengutes omal käel, kui välja arvata sagedased grupis liikumised oma kursusekaaslastega.

Kas oma erivajaduse tõttu tunned õppetöös teatavat erikohtlemist?

Jah. Nägemispuudega seotud erikohtlemine piirdub siiski vaid sellega, et palun õppejõult luba kirjalik eksam sooritada oma isiklikul sülearvutil. Siiani olen selle kõigilt saanud. Kuna kõik senised õppejõud laevad loengutes kasutatavad slaidid niikuinii veebi üles, ei ole mul materjalide osas probleeme tekkinud. Kolme kuu jooksul on olnud kaks hetke, mil ma olen tõsiselt üllatunud, positiivselt. Esimene juhtus kohe pärast esimest infootsingu loengut, kus õppejõud jõudis minust ette ja uuris murelikult, kuidas ma praktikumides ja eksamil hakkama saan, kui ma ei näe. Pärast minu põgusat selgitust ekraanilugeja kohta oli õppejõud igas praktikumis abivalmis ja aitas kohati keeruliste veebileidestega hakkama saada. Teine olukord tekkis ajakirjanduse ja ühiskonna loengus, kus õppejõud, kuvanud ekraanile foto, mida ta loengumaterjalina kasutas, hakkas seda ilma palumata jutu sees kirjeldama, nii et ka mina sain teada, mis pildil on. Ma ei tea tänaseni, kas ta tegi seda teadlikult või ongi tal loengutel kombeks pilte põgusalt kirjeldada sõltumata sellest, kas auditooriumi hulgas on nägemispuudega inimene või mitte.

Millised võimalused on sinu hinnangul nägemispuudega üliõpilasel kõrgharidust omandada?

Kõik algab inimesest. Kui sa ikka väga tahad, siis ei saa mitte keegi sind selles takistada. Ja kui nad üritavad, siis tuleb teha nii, et nad ei saaks. Ma ei ole loomulikult kompetentne rääkima igast kõrghariduse omandamise aspektist, hetkel piirduvad minu kogemused kõigest ülikooli sisseastumise kadalipu läbimise ja kahe kuu õpingutega. Positiivne on see, et vähemalt Tallinna ülikool oli väga avatud ja valmis mind siia vastu võtma. Informeerisin ülikooli juba aprillis oma huvist õppima tulla. Suhtlesin õppekava koostajate ja tähtsamate instituudi inimestega uurimaks, kas nende hinnangul võib ette tulla takistusi. Informeerisin ülikooli oma vajadusest sooritada sisseastumiseksam omal arvutil ning muudest vajaminevatest kohandustest. Selle juures olid minule abiks inimesed Pimekurtide tugiliidust, kes on mind ka varem väga palju aidanud, ning minu abiõpetaja gümnaasiumist. Kui olla ise aktiivne ja julge, on võimalik enamik probleeme ette näha. Miinuspoole pealt oskan hetkel ära märkida ülikoolihoonete ligipääsetavuse, mis hoonega tundmatule inimesele on suhteliselt kehv. Liftid ei räägi, puuduvad juhtteed, loetavad ruuminumbrid jne. Kindlasti sõltub palju ka erialast. Ajakirjandus on suhteliselt ligipääsetav ala, samas tean näiteks, et minu sõbral, kes õpib ajalugu, on suuri probleeme vanade digiteerimata dokumentide loetavaks muutmisega.

Mida julgustavat ütled teistele (nägemis) puudega noortele, kes alles mõtlevad, kas minna ülikooli või mitte?

Ära pelga. Ülikoolielu on tõsiselt äge. Siit leiad sa endale sõbrad kogu eluks. Jah, ma tean, et see kõlab nagu iga teise üliõpilasseltsi surmani ära tüüdanud reklaamlause, aga ma ausalt tunnen seda juba praegu. Ei tasu karta "peaga vastu seinajooksmist", piinlikke hetki, saamatuse tunnet, lootusetust – need kõik tulevad, lähevad ja tulevad uuesti. Selgitad kellelegi mingit probleemi ja ta sellest aru ei saa? Selgita veidi konkreetsemalt uuesti. Kui ei ela sina, siis ei tee seda sinu eest mitte keegi. Ja nii palju jääb nägemata ja kogemata.

Minu koolipäev

1. septembril alustasin ma Tallinna ülikooli esmakursuslasena ajakirjanduse õpinguid. Miks, seda on keeruline öelda. Kui ma sellest isegi aru saaks, kuid eks uudised, nende valmimine ja info teadasaamine nii algsest allikast kui võimalik on mind alati huvitanud. Lisada veel paras ports uudishimu, peotäis võimetust õigel ajal õiges kohas vait olla ja näpuotsaga egoismigi ja ... ma endiselt päris täpselt ei tea, miks ma ajakirjandust õpin. Fakt on see, et ma seda teen, selle kõige juures mitte midagi nähes.

Tüüpiline koolipäev on pealtnäha nagu tavaline päev koos loengute, koolitöö ja sotsiaalse suhtlusega, kuid sügavamale tungides võib sealt leida keerulist logistikat, erinevaid abivahendeid ja, mis seal salata, ka hetki, mil tahaks lihtsalt peast kinni haarata ja küsida – miks?

Hommik. Kõrva ääres piriseb igavuseni ära tüüdanud telefoniäratuse, mille ma sõrmeviipega ekraanil kohe vaikima sunnin. Ehkki teoreetiliselt laseks minu tunniplaan mul iga hommik vähemalt kella 11-ni põõnata, siis laiskuse ja enesedistsipliini huvides sunnin end veidi varem ärkama. Pärast tuttavat hommikust rutiini, uudiste lugemist ja mitut tuuri sotsiaalmeedias sean sammud kooli poole. „Vabandage, on see tramm number üks,“ kontrollin Telliskivi trammipeatuses seistes hetk varem telefonist hangitud infot. Kahjuks keegi ei vasta. Seega sean sammud trammi ukse juurde ja hõikan sealt sisse sama küsimuse. Nüüd kostab vastuseid nii eest kui tagant ja isegi mitmes keeles – eesti ja vene ikka. Astun trammi, et sealt kümnekond minutit hiljem maha astuda ja vasakule ning paremale vabandusi lausudes bussipeatustes ootajate vahelt läbi trügida. „Vabandust“ on üksi liikumise puhul juba üks parasiitsõna. Ehkki valge kepp, mis vastu jalgu pörkab, ei ole valus, tunnen ma alati, et pean inimese ees vabandama, äkki tal tuli just mõni hea mõte, mille mina nüüd ära ajasin. Olles kooliuksest sisse saanud, lähenen arglikult garderoobile, püüdes järjekorras mitte vahele trügida ja samal ajal ikka õiget suunda hoida. Õnneks said garderoobitädid juba pärast kolmandat korda aru, et minul väga suurt kasu sellest ei ole, kui nad rivis, käsi õieli, leti taga seisavad. Seega järgneb minu leti äärde ilmumisele ka tervi-

tus ja vahetangi üleriided plastikust numbri vastu. Seejärel sean sammud üle avara ja minu arvates tühja fuajee treppide poole, et suunduda esimese loengusse, mis toimub teises majas. „Kolaki!“ kinnitab kõikuma löönud joogilaud minu arvamuse absurdsust tühja fuajee kohta. Ahvikiirusel pistan valge kepi kaenla alla, püüan juba ümber kukkuva laua kinni ja tänan kõiki mõttes, et see laud tühi oli. Vargsi naiivset lootust hellitades, et keegi ei näinud, sammun nüüd ettevaatlikumalt laudadelabürindi vahelt edasi. Läbin Tallinna ülikooli paljukirutud koridoriderägastiku edukalt ja leian end õige auditoriumi eest, kus mõne aja pärast peaks algama infootsingu loeng. Õppejõu jõudes ja teiste õpilaste summas edasi nihkudes palun kelleltki abi vaba koha leidmisel. Siiani on see keegi alati leidunud ja mul on õnnestunud veidi piinlikke juba hõivatud kohal istuva isiku põlve katsumise hetki vältida. Algab loeng, mille kestel jagan oma tähelepanu võrdselt nii õppejõu jutuga kui arvuti kõrvasosistatava jutuga vahel. Arvuti räägib mulle minu konspektis leiduvate ohtrate kirjavigade kohta. Loengu lõppedes suundun lähimasse kohvikusse väikesele lõunale. „Ei, sjinna ei tjohi,“ haarab keegi vene aktsendiga tädi, arvatavasti kohvikutädi, mul varrukast ja veab mind ära leti tagant, kuhu ma sedasama letti otsides jõudsin. Tänan tädi abi eest ja vastutasuks palun temalt veel abi, kuna ma menüüd ei näe ja toitu täis kandikuga laudade vahel laveerimine lõpeb minu puhul üldiselt killuvihma ja porgandisalativaibaga. Olles oma söögi lõpetanud, avan arvuti ja lõpetan kiiresti pooleliolevad koolitööd ning suundun päeva viimasesse loengusse, milleks tol korral on akadeemiline kirjutamine. Seminaris analüüsime üksteise kodutööna kirjutatud tekste, minu paariline on ilma palumata oma töö mulle juba meilile saatnud. Mis nii viga õppida! Loengu lõpus kordub peaaegu hommikune intsident lauaga, mida ikka ei ole ära koristatud, ja vahetusega garderoobis. Suundun taas trammi peale ja mõnikümmend minutit hiljem olen kodus.

Jakob Rosin

Töötukassa ettevalmistused **töövõime-reformi** elluviimiseks

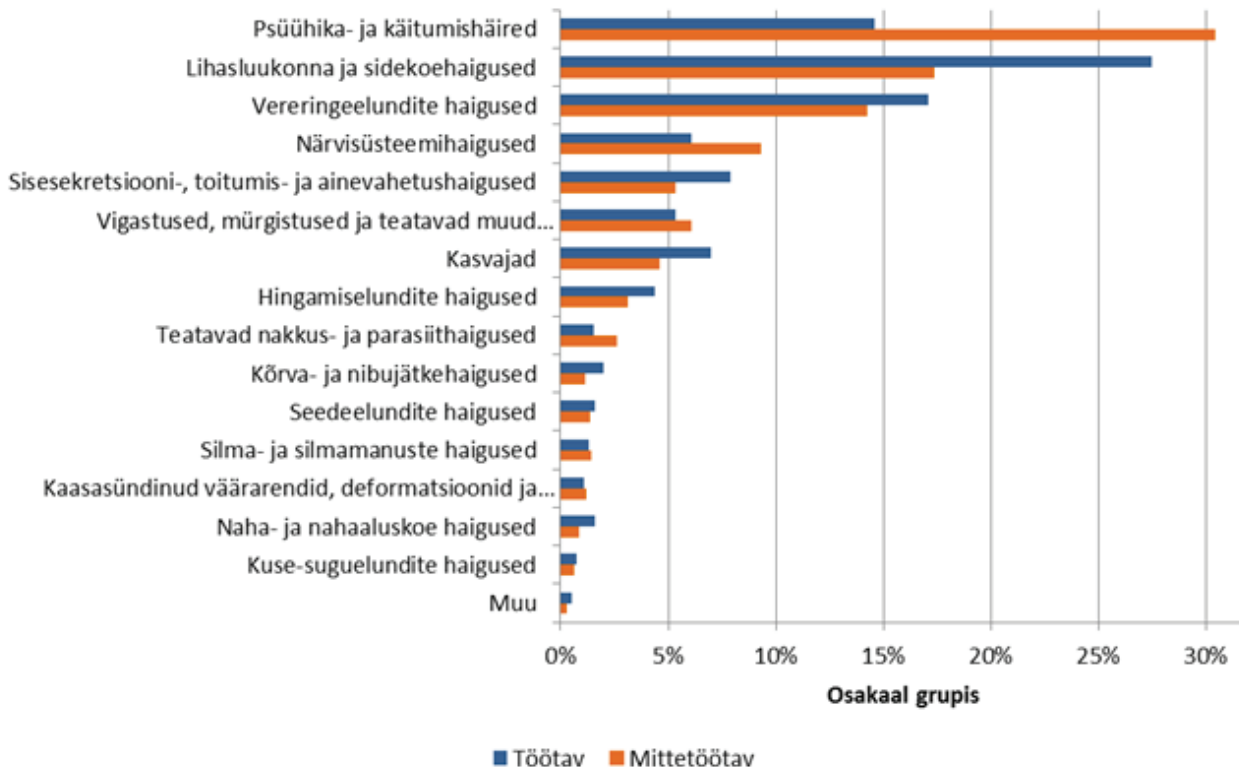
Sirlis Sõmer-Kull

Töötukassa töövõime hindamise ja töövõimet toetavate teenuste osakonna juhataja

Töövõimereformi elluviimiseks hakkab töötukassa hindama tööealiste inimeste, kelle töövõime on puude või tervisekahjustuse tõttu vähenenud, töövõimet ning maksuma töövõimetoetust. Inimeste tööleaitamiseks või töötamise jätkamiseks osutab töötukassa vastavalt igapäevaste vajadustele tööturuteenuseid.

Reformist tulenevalt suureneb nii töötukassa klientide arv kui laieneb pakutavate teenuste ja toetuste valik. Reformi rakendamise ettevalmistamiseks on moodustatud töörühm, planeeritud tegevused ja nende tähtajad ning vastutajad.

Suuremate tegevustena on analüüsitud, kes on töötukassa uued kliendid ning mida nad võiksid vajada tööleasumiseks ja töötamise toetamiseks, kuidas tuleks muuta töötukassa struktuuri seoses töövõime hindamise ning töövõimetoetuse maksamise ülesande lisandumisega ja nõustamis-

Töötavad ja mittetöötavad 16–62-aastased töövõimetus pensionärid diagnoosi järgi (30.06.2014).
Allikas: Sotsiaalkindlustusamet

koormuse suurenemisega ning milliseid uusi teenuseid peaks töötukassa pakkuma. Lisaks vaadatakse üle klienditeenindusruume, hinnates nii füüsilist juurdepääsetavust kui teenuste üldist kasutatavust erivajadusega inimeste poolt. On korraldatud arutelusid puuetega inimeste esindajate, tööandjate ja potentsiaalsete uute teenuseosutajatega ning võimaluste piires arvestatud ettepanekutega töötukassa töökorralduse ja tegevuste läbimõtlemlisel ja tööturumeetmete programmi koostamisel.

Töötukassa uued kliendid – kes nad on?

Töötukassas on koostatud ülevaade uute klientide profiilist (jagunemine vanuse, töövõime kaotuse ulatuse, hõiveseisundi, diagnoosi jms järgi) maakondade lõikes.

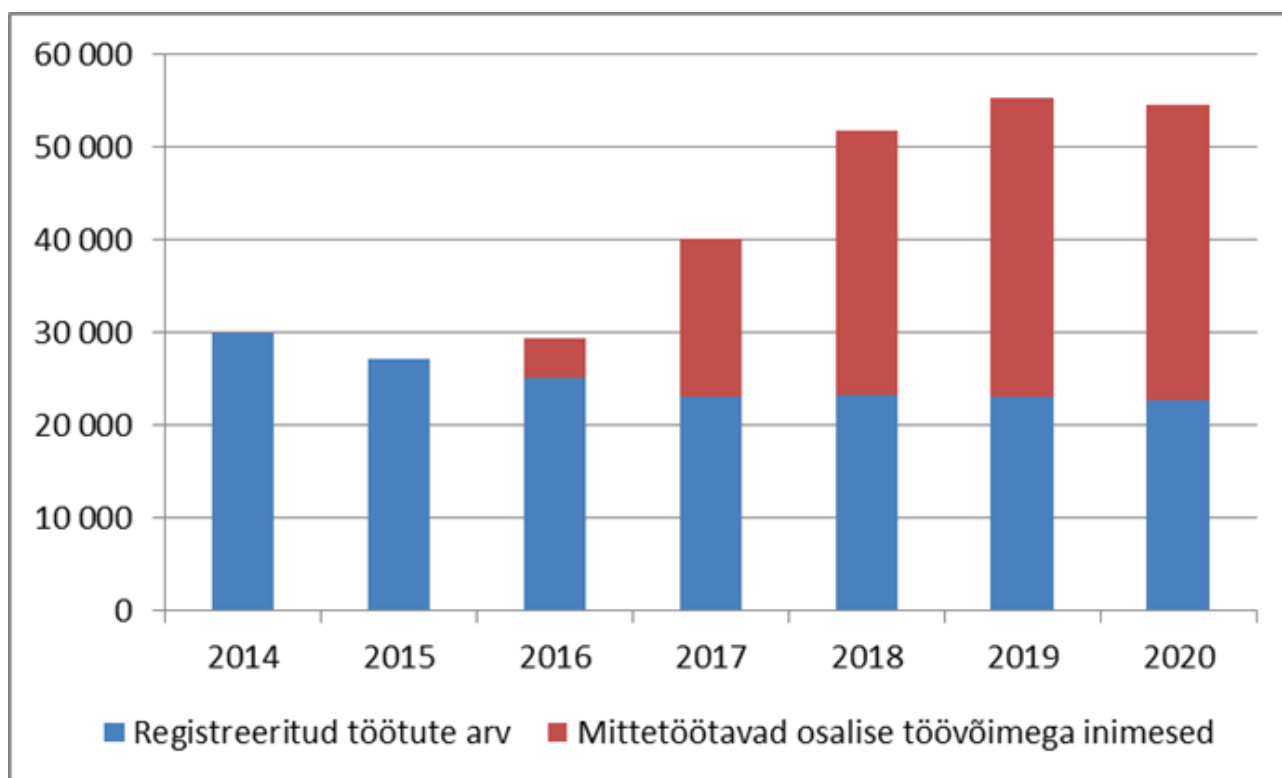
Kui vaadata lähemalt mõningaid uut kliendigruppi iseloomustavaid tunnuseid, siis näiteks mittetöötavate vähenenud töövõimega inimeste seas on ülekaalukalt psüühika- ja käitumishäirega inimesi. Samas kui töötavate inimeste hulgas on peamiseks probleemiks lihasluukonna ja sidekoe haigused. Vanuse poolest on üle poole (56%) tänastest töövõimetuspensionäridest vähemalt 50-aastased. Mittetöötavate inimeste hulgas on võrreldes

töötavate töövõimetuspensionäridega enam noori (vanuserühm 16–24) ja vanemaid (vanuserühm 60–62). Statistikaameti andmetel on peaaegu pooled 94 700-st töövõimekaoga inimesest vanuses 18 kuni pensioniiga majanduslikult mitteaktiivsed. Töötavate inimeste osakaal on 43%.

Kuna reformiga seoses hakkab töötukassasse aina enam pöörduma ka osalise töövõimega inimesi, siis suureneb järk-järgult töötukassa klientide koguarv, näiteks aastaks 2019 on see peaaegu kahekordistunud, küündides 55 000-ni. Mida parem ülevaade on kliendigrupist, seda täpsemini on võimalik läbi mõelda nii töökorraldus kui pakutavate teenuste vajadus.

Spetsialiseerunud juhtumikorraldajad ja uued teenused

Vähenenud töövõimega inimeste paremaks abistamiseks on plaanis luua töökohad spetsialiseerunud juhtumikorraldajatele. Lisaks inimese nõustamisele saab spetsialiseerunud juhtumikorraldajal olema rohkem aega võrgustikutöök, sh kohalike omavalitsuste, teenuseosutajate, tööandjate või teiste võrgustiku liikmetega. Samuti on spetsialiseerunud juhtumikorraldajatel põhjalikum ettevalmistus töötamaks inimestega,

Töötukassa klientide arvu prognoos aastateks 2014–2020

Allikas: Töötukassa

Vähenenud töövõimega inimestele osutatavad teenused ja toetused (roheline kast – tänapäevased teenused tänapäevaste tingimustel; kollane kast – tänapäevased teenused muudetud tingimustel; roheline kast – uued teenused).
 Allikas: Töötukassa

kelle töövõime on puude või tervisekahjustuse tõttu vähenenud.

Töötukassa plaanib oma potentsiaalsetele uutele klientidele (nii tööd otsivatele ja töötavatele inimestele kui nende tööandjatele) osutada vastavalt vajadustele kõiki juba täna olemasolevaid tööturuteenuseid, mida on üle paarikümne, sealhulgas spetsiaalselt puudega inimestele mõeldud teenused (töövestlusel abistamine, töökoha kohandamine, tööks vajaliku abivahendi andmine, tugiisikuga töötamine), ja uusi teenuseid ning toetusi (sh tööalane rehabilitatsioon, kaitstud töö, kogemusnõustamine ja töölesõidu toetus).

Vähenenud töövõimega inimestele ja nende tööandjatele tööturumeetmete osutamiseks on koostamisel eraldi programm aastateks 2016–2020, mida rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest.

Soodsamatel tingimustel on planeeritud pakuda järgnevatel aastatel teenuseid ja toetusi: palgatoetust makstakse kuus kuud töötuna arvel olnud vähenenud töövõimega inimese tööerakendamiseks ning toetuse maksmise aega pikendatakse kuult kuult ühe aastani; töökoha kohandamise kulud hüvitatakse ka juhul, kui inimene töötab oma kodus ja tööülesannete täitmiseks on vaja eluruumi

kohandada; tugiisiku teenuse kasutamisel kaotatakse aastane piirang; koolituskulu hüvitamise raames hüvitatakse tööandjale ka viipekeeletõlgi kulud.

Uue teenusena kavandatud tööalase rehabilitatsiooni teenus hõlmab inimese puude või tervisehäirega toimetulekuks vajalike oskuste ning töövõime arendamist ja töölesaamist ning töötamist toetavaid tegevusi.

Kaitstud töö teenuse raames hinnatakse kliendi töösuutlikkust, arendatakse töösukusi töötamisel kaitstud tingimustes ning valmistatakse ette tööleasumist avatud tööturul. Teenuse lõppedes peaks inimene olema suuteline töötama avatud töötul kas iseseisvalt või koos tugiisikuga.

Kogemusnõustamine on sarnase puude või tervisekahjustusega inimeste vahel toimuv teadmiste ja kogemuste vahetus ning toe pakkumine. Kogemusnõustaja ei ole töötukassa töötaja. Töötukassa hangib teenust ning teenuse pakkumine on kindlasti võimalus ka puuetega inimeste organisatsioonidele.

Töölesõidutoetuse maksmise eesmärk on osaliselt hüvitada töölesõiduga seotud lisakulud, mis on vähenenud töövõimega isikul tingitud sellest, et ta ei saa töökäimiseks kasutada ühistransporti

(välja arvatud taksot) või vajab ühistranspordi kasutamisel saatjat. Planeeritud on toetust maksta kuni ühe aasta jooksul.

Töövõime hindamise korraldus töötukassas

Töövõime hindamiseks peab inimene olema enne hindamise taotlemist käinud pere- või eriarsti juures, kes kirjeldab tema terviseseisundit ja paneb andmed e-tervisesse. Järgmise sammuna esitab inimene töövõime hindamise taotluse (sisaldab tegevusvõime küsimustiku täitmist) töötukassasse. Taotlust võib esitada e-teenuse või posti teel, kuid eelistatim variant on pöörduda töötukassa kontoris, kus juhtumikorraldaja viib läbi intervjuu. Samaaegselt võib esitada ka töövõimetoetuse taotluse.

Järgmise sammuna viib ekspertarst (töötukassa lepinguline partner) läbi töövõime hindamise. Ekspertarst hindab töövõimet terviseinfo ja tegevusvõime küsimustiku põhjal ja annab soovitusi töötingimuste kohta. Juhul kui andmed on vastuolulised, võib ekspertarst kutsuda inimese vastuvõtule. Töötukassa töövõime hindamise spetsialist teeb ekspertarsti hinnangu põhjal töövõime hindamise otsuse (täielik, osaline, puuduv töövõime). Kui inimene on taotlenud ka töövõimetoetust, teeb töötukassa spetsialist töövõime hindamise otsuse. Edasi toimub inimese abistamine töölesaamisel või töötamisel läbi nõustamise ja erinevate tööturu-teenuste pakkumise.

Töötukassa tänab puuetega inimeste organisatsioonide esindajaid, kellelt oleme saanud häid ideid ja praktilist tagasisidet, kuidas paremini toetada puuetega inimeste tööhõivet või korraldada ümber teenuseid. Samuti on puuetega inimeste organisatsioonid ja töötukassa teinud aastaid koostööd töötukassa spetsialistide koolitamisel puuetega inimeste erivajaduste teemadel.

UUDIS

Pudelist välja

5. detsembril esitletakse Tallinnas Viru Keskuse raamatupoos Graham Webbi teost „Pudelist välja“. Kohal on ka autor isiklikult, kes jagab autogramme ning räägib raamatust lähemalt.

Mina-vormis kirjutatud raamat toob lugeja ette ühe kangelasliku mehe eluloo. Sündinud varjatud *spina bifida*’ga, tuli Graham Webbil juba väga noorelt hakkama saada oma haigusest põhjustatud ebameeldivate väljakutsetega – saladustega, mida ta koolikaaslaste ees vapralt varjama õppis. Kui ta halva õppeedukuse pärast 15-aastaselt koolist välja kukkus, ei langenud ta aga masendusse, vaid hakkas otsima sobivat tööd. Juhuse tahtel sattus ta juuksuriõpilaseks ning sellest kasvas välja midagi erakordset – üle maailma tuntud ilutööstuse ärimees. Grahami elu on näide, kuidas saadakse „ajalehepoisist miljonäriks“. Ta tõestas, et selleks ei pea just elitaarkoolis ja Oxfordi ülikoolis käima. „Pudelist välja“ raamatut võib käsitleda kui tõelist õpikut, kuidas oma äri alustada ja seda edasi viia. Tähtsal kohal on Grahami isikuomadused – hoolivus, tähelepanelikkus, aupaklikkus, viisakus, lahkus, täpsus, visadus. Nii mõnestki neist tundub tänapäeva maailmas vajaka jäävat. Tihti pingutas ta oma eesmärgi nimel lausa askeetlikes tingimustes, lubamata endale mingeid mugavusi või eeliseid. Kuid ta ei loobunud kõigi raskuste kiuste, mida elu tema teele veeretis, olgu need terviseiga seotud probleemid, rahalised raskused või hingelised üleelamised. „Kõik on võimalik“ – see moto saadab tema tegemisi siiani. Elulooraamat on väga innustav ja südamluk, eriti neile lugejatele, kes mingil põhjusel endas kahtlevad või ei leia oma puudest tingitud jõudu eluga edasi minna. Luges seda optimistlikku ülestunnistust, hakkavad lugeja hingekeeled kaasa võnkuma ning tekib tunne, et tõesti – **KÕIK ON VÕIMALIK**.

Raamatuesitlus toimub reedel,

5. detsembril kell 17.00

Rahva Raamatu Viru Keskuse poes

Kaljuronimine puuetega lastele?

Helen Kask
EPIKoja peaspetsialist

Novembris avatud Ronimisministeerium on Baltikumi suurim ronimiskeskus, mis pakub rõõmu ka puuetega lastele. Uurisin tegevjuht Mariana Mutsolt asja lähemalt.

Mariana meenutab, et mõne aasta eest võttis tänaste Ronimisministeeriumi inimestega ühendust vaegnägijate ja pimedate skaudirühm, kes avaldas soovi tulla ronimissessioonile. „Tegemist oli paraja väljakutsega mõlemale poolele, kuid kõik olid äärmiselt motiveeritud ja avatud. Sessioonist kujunes meelde jääv sündmus mõlema osapoole jaoks.“

Positiivne kogemus suurendas huvi teema vastu ning Mariana asus otsima erinevaid pararonimise kajastusi, sealhulgas jäi silma mitu maailmatasemel võistlust. Selgituseks tuleb lisada, et pararonimine on eraldiseisev ronimisala puuetega inimestele. Maailmatasemel võisteldakse peamiselt kahes klassis – üks on liikumispuuetega (ühe jäsemeta) inimestele ja teine vaegnägijatele. Hiljuti lisandus uus võistlusklass – NPД grupp (ingl *neurological physical disability*), kus võistlejatel on neuroloogilised probleemid.

Ka Eestis asuti otsima sarnaseid aktiivse tegevuse pakkujaid, eesmärgiks teha omavahel koostööd ning õppida paremini mõistma puudespetsiifikat. Mariana jahmatuseks selgus, et erivajadustega lastel ei olegi eriti palju võimalusi aktiivseks tegevuseks

Ronimisministeerium pakub ronimistrõõmu nii väikestele kui ka suurtele. Foto: Helen Kask

Rohkem infot Ronimisministeeriumi kodulehelt www.ronimisministeerium.ee või Facebooki lehelt.

ning sportimiseks. Soov pakkuda puuetega lastele alternatiivseid vaba aja veetmise võimalusi viis Ronimisakadeemia TV3 heategevuskonkursile „Laste rõõm.“ Kuigi konkursi rahvahääletust ei võidetud, loodab Mariana, et nad suutsid teemale tähelepanu tõmmata.

Ronimisministeeriumi juurde kuuluv Ronimisakadeemia soovibki hakata puuetega lastele pakuma regulaarset sportlikku tegevust. „Alustasime vaegnägijate grupi komplekteerimisega, juba jaanuaris plaanime alustada esimese grupiga. Kindlasti tahaksime kaasata ka teisi puudegruppe, kuid hetkel oleme selles vallas avatud projektipõhiselt ning alustame regulaarsete treeningutega kohe, kui meie võimekus kasvab,“ ütleb Mariana.

Kindlasti tekitab küsimusi, kuidas toimub vaegnägija või pimedade juhendamine kaljuronimises. „See on suhteliselt sarnane tavajuhendamisega, ainus vahe on selles, et vaata, seal on veel üks roosa asendub poole kahe suunas vastu,“ kirjeldab Mariana. „Eks see kõik võtab aega. Kui täna on ronimiskeskuses võimalik ronida nii köiteta kui köitega, siis puuetega inimeste puhul on esialgu plaanis kasutada köisjulgestust, hiljem ronitakse juba ilma köieta madalamatel seintel nii, et pehme ronismatt aitab kukkumist pehmen-dada.“ Samuti võivad lapsevanemad ise erivajadusega lapsi juhendada ning ronimist proovida.

Siiani on Ronimisakadeemia teinud kõike pilotprojekti raames, üksteiselt ja tagasisidest õppides. „Valdkond on meile võõras ja Eestis puuetega inimestele suunatud sporditreeneri teadmisi keegi akadeemilisel tasemel ei jaga, seetõttu oleme suhelnud oma Inglismaa partneriga, kelle juurde soovime peatselt ka koolitusele minna,“ on Mariana murelik ja optimistlik üheaegselt.

Ala on reeglite mittejärgimisel ohtlik ning pararonimine on Eestis veel ka treenerite jaoks uus. Seega võiksid kõik huvilised eelnevalt Ronimisministeeriumiga kontakteeruda ning oma erivajadustest ette teavitada, ikka ühise ohutuse ja mugavuse nimel.

Jaanika Juhanson:

Ma teen teatrit ägeda pundiga

Intervjueeris **Helen Kask**
EPIKoja peaspetsialist

Terateater on Põhja-Eesti Pimedate Ühingu teatriringi baasil loodud Eesti pimedate ja vaegnägijate teater. Möödunud suvel esietendus Indrek Hargla novelli põhjal lavastus „Roos ja lumekristall“, mis oli ühtlasi trupile esimeseks avalikuks etteasteks. Teatri kunstiline juht Jaanika Juhanson avab Terateatri toimetusi pisut lähemalt.

Milline on Terateatri sünnilugu?

Alguse sai kõik suhtlusest eelmise aasta suve hakul toimunud festivalil „Puude taga on inime“. Sattusin Põhja-Eesti Pimedate Ühingu [edaspidi PPÜ] laua juures vestlema teatrist ja kuuldemängudest ning endalegi ootamatu sujuvusega olime PPÜ kultuuri- ja spordiorganisaatori Ahti Tombiga jõudnud teatriringi ideeni. Tõukeajendiks tõdemus, et toona puudus pimedatel ja vähenägijatel järjepideva teatrharrastuse võimalus. Eelmise aasta sügisel alustasimegi teatriõpet, mille tulemusena valmisid jõuludeks luulekava „Öö“ ning varasuvel Tallinna Vanalinna Päevadeks Indrek Hargla jutustuse järgi lavastus „Roos ja lumekristall“. Suvel etendasime koos Tõkatõka Teatriga Pokumaal vabaõhu-lastelavastust „Lugu lahkest lohe Justusest ning printsess Miniminist“. Selleks ajaks olime jõudnud järeldusele, et meie soov edasi tegutseda on jätkuv ning selle kinnituseks nimetasime PPÜ teatriringi ümber Eesti esimeseks pimedate ja vähenägijate teatriks – Terateatriks, võttes nii endale ka vastutuse edasi arenda.

Mis peitub Terateatri nime taga?

Nimearutlusel pakkus üks teatriliiige naljatlemisi, et paneme nimeks Pime Kana Leiab Tera. Sealt aga idee idanema hakkaski, sest mitmetähendus-

likku „tera“ saab laiendada ka „silmateraks“, „päevateraks“, „tarkuseteraks“. Midagi väikest, millest saab alguse või mille taga on sootuks suurem asi. Kuid „tera“ võib olla ka „mõõgatera“ ning vähe sellest – vahel toob üllatuse „kahe teraga mõõk“. Samas võib aga vaimustunult hüüatada: „Hoopis teine tera!“. Rääkimata sellest, et „tera“ ja „teater“ koosnevad samadest tähtedest.

Kuidas sa iseloomustad Terateatri truppi?

Kultuuriteadlikud ning kaasaja teatri lembesed, mõtteteravad ning avarapilgulised harrastajad, kellest enamus kas töötab Põhja-Eesti Pimedate Ühingu või on PPÜ liige.

Milles seisneb „igapäeva töö“ seoses Terateatriga?

Pole olemas „igapäevast tööd“, sest Terateater on projektipõhise rahastusega ning osa tegevusest tugineb entusiasmil. Seda enam, et keeldun teatrit esmajoones tööks nimetamast – see on looming, mis professionaalide puhul on tasustatav. Aga meie järjepidev tegevus seisneb kord nädalas toimivas stuudiotöös, kus teeme improvisatsioonilisi harjutusi, hääletreeningut, tegeleme lavakõnega, aga ka teatriteoreetiliste või -ajalooliste teadmiste omandamisega. Õppeperioodi vältel saab meiega jooksvalt liituda. Kui on tulekul esietendus, siis trupp fikseerub ja prooviperiood tiheneb, samuti teeme kordusetenduste puhul järjepidevaid taastusproove. Sellest sügisest alates toimub kord kuus ka kuuldemänguklubi, kus süüvime kuuldemängude ajalukku ja spetsiifikasse.

Kui palju sa pead oma töös arvestama puudespetsiifikaga?

Ma arvestan inimesega. Tema kui harrastaja eriomaduste, tausta, arengupotentsiaali, huvide, panustamise soovi ja võimalustega. Nägemise määr või selle puudumine on ainult üks osa ini-

Terateater korraldas valge kepi päeval töötoa Põhja-Eesti Pimedate Ühingu, kus oli võimalik osaleda improvisatsioonilistes teatrimängudes. Sealjuures enamus sooritati klappidega ehk pimesi. Pildil töötuppa jõudnud lastegrupp koos töötoa juhendaja Jaanika Juhansoniga. Foto: Inga Kärge

Kes on Jaanika Juhanson?

Vabakutseline lavastaja, kes on siiani lavastanud peamiselt Rakvere teatris, aga ka NUKUs, Ugalas, Kanuti Gildi SAALis ning erinevates projektikoosseisudes. Ta on lõpetanud TÜ Viljandi kultuuriakadeemias lavastaja ja Tartu ülikoolis teatri-teaduse eriala. Praegu kirjutab Tallinna ülikooli kultuuride uuringute doktorantuuris uurimistöid kuuldemängudest. Viimastel aastatel töötanud Viljandi kultuuriakadeemias etendus kunstide osakonna juhataja, teatrikunsti programmijuhhi ja etendus kunstide õppejõuna. On juhendanud harrastustruppe ja läbi viinud teatritöötubasid, sellest sügisest Tõkatõka Teatri ja Terateatri kunstiline juht.

mesest ega mõjuta märkimisväärselt lavastusprotsessi. Ma ei tööta „puuetega inimestega“, ma teen teatrit ägeda pundiga, kellest osa on kas pimedad või näevad vähe. Vastavalt sellele tuleb küll seada misanstsene või arvestada valgusintensiivsusega, kuid selline tegevus toimub alati nii ehk nii.

Miks just „Roos ja lumekristall“?

Lavastuse valikul mängisid oma osa teatriliikmete soovid – et tegeleksime kaasaegse teatritvormiga, seega ka tänapäevase materjaliga, ning et vaatamata tõsisele teemale oleks lõpus siiski terendamas mingigi lootusekiir. Indrek Hargla kui ühe minu lemmikautori tekst sobis nii põnevalt temaatikalt kui ka osalejate koosseisult. Lavastus on esimene samm vormiotsingutes, kuidas teha teatrit, kus ilma kirjeldustõlketa või väheste tõlkeliste elementidega oleks etendus kogetav nii ainult kuuldeliselt kui ka vaadates ja kuulates korraga.

Mida on töö vaegnägijatega sulle kui professionaalile andnud?

Kahtlemata avardanud minu professionaalset vaatevälja, nagu iga kokkupuude enda taustast erineva maailmalõigu või inimgrupiga. Teatripedagoogika vallas olen pidanud uuesti läbi mõt-

lema seni kasutatud improharjutuste eesmärgid ja vormi. Isiklikul tasandil olen saanud mitmete toredate tuttavate, ehk võin juba ka öelda sõprade võrra rikkamaks.

Millised on Terateatri edasised plaanid?

Jätkata teatrialast harrastustegevust ning stuudiotööd, mille tulemusena etendub jõulude aegu lühike kuuldelavastus Mehis Heinsaare novelli „Kui Herman õitseb“ põhjal. Suveks on plaanis välilavastus Tallinna vanalinnas. Kaugema ja suurema plaanina terendab ees tempokas ja müüte murdev lavalugu pimedatest. Tulevikuplaanidesse kuulub ka kutseliste näitlejate kaasamine lavastustesse. Uuenduskuuri ootab PPÜ hoone saal, et seda etenduskohana juurutada. Kindlasti jätkame ka külalissetendustega, „Roosi ja lumekristalli“ mängisime novembris lisaks Tallinnale ka Tartus ja Viljandis, kevadel ootavad ees Pärnu, Rakvere ja Narva.

Loe kindlasti Jaanika Juhanson arvamust Postimehes „Kes kardab pimedat“.

<http://arvamus.postimees.ee/2956699/jaanika-juhanson-kes-kardab-pimedat>

Muuseum kui väike maailmamudel

Muuseumi kohandumine erivajadusega külastaja ajendil

Jane Meresmaa-Roos
Haridustöö kuraator
Kadrioru kunstimuuseum

Kui saaks nii teha, et maailm oleks kõikidega arvestav, headusele orienteeritud, üksikimesest hooliv, erinevusi toetav, inimväärse keskkonna arengut soodustav ühiskond, siis usun, et kogu helesinise planeedi elanikkond saaks elada rahus ja õnnes.

Sellise maailmamudeli loomiseks on vaja inimesi, kes sellesse usuks ja selle nimel suudaks erimeelsused maha suruda. Laiemat pilti vaadates tundub, et ühtsesse inimkonda kuuluv mass ei ole kunagi oma eksistentsiga rahul ja miljonite liikide hulka kuuluv inimene on oma koosluses väga mitmekesine ja kirju. Selle mitmekihilise pinna all virvendavad mõtted, ideed, tegutsemistahe, soov muuta, täiendada, arendada. Tundub, et inimene pole kunagi rahul paigalpüsimisega ning see on pannud veerema ka „rattad“.

Viis ratast

Eesti Kunstimuuseumi viis „rattast“ on väga erineva keskkonna ja ekspositsiooniga filiaali – Niguliste, Kadrioru ja Mikkeli kunstimuuseum, Adamson-Eric ja Kumu. Kunstimuuseumi filiaalid on kõik ühel meelel, et külastajal peab olema muuseumis hea ja turvaline. Meie soov on see, et muuseum puudutaks kõiki vaatajaid, olenemata inimese erivajadusest. Filiaalide füüsiline ligipääsetavus on hetkeseisuga eri puudeliike arvesse võttes erinev. 2013. aastal läbi viidud ja invaauditisse koondatud selged juhised on olnud heaks tugimaterjaliks haldusosakonnale. Invauditile tuginedes planeeriti Niguliste muuseumisse maalaiale korrusele viiv trepitõstak ja garderoobi kõrval olev invatualett. Lisaks sellele annavad praktilise tagasiside muuseumiprogrammides

osalevad grupid, kes realselt on kohale jõudnud ja erinevaid takistusi ületanud. Arenguruumi, täiendusi ja parandusi jagub lähiaastatesse.

Tasakaalu hoidmine

Tasa ja targu läheb muuseumi kohandumine oma igasse sihtgruppi kuuluva külastaja ajendil. Sihtgruppe on palju ja erinevaid, jagunedes suures plaanis vanuse, grupimääratluse või veel tuhande erineva tunnuse järgi. Kunstimuuseumi haridusprogrammides saavad osaleda liitpuudega, intellekti-, liikumis-, nägemis- ja kuulmispuudega lapsed, noored ja täiskasvanud. Puudeliigid on järjestatud selle järgi, missuguse puudegrupi esindajaid on kunstimuuseumi projektides kõige enam osalenud. Muuseumiprogrammide loomisel on tehtud põhjalikku eeltööd projektis osalevate gruppide juhendajate ja tugiisikutega. Kolmel korral oleme saanud Hasartmängumaksu nõukogult toetust muuseumiprogrammide läbiviimiseks. See on olnud gruppidele hea võimalus, kuna muuseumiprogrammides saab sel juhul osaleda tasuta. Selliste programmide läbiviimine on projektis osalejate sõnul väga oluline. Esiteks tullakse muuseumikeskkonda, teiseks rikastab haridusprogrammides osalemine sügavamalt kui lihtsalt muuseumikülastus. Gruppide suurt huvi on näidanud ka see, et tavaliselt tuleb planeeritust palju rohkem inimesi kohale. Näiteks osalejate arv projektis „Erivajadusega inimene Niguliste ja Kumu kunstimuuseumis“ tõusis 120–150 inimese asemel 293-ni ning skulptuuriprogramm „Ettekujutus“ kasvatas grupikülastuse arvu 10–15 asemel 22-le.

Silmast silma

Füüsilise ligipääsetavuse teema on tegelikult väga lai, haarates enda alla ka kunsti enda. Kumu sügishooaja esimene näitus keskendus psüühikahäirega inimeste võrdsele ligipääsule kunstihari-

Kalju Reiteli pronksist skulptuur „Klaasipuhuja“ oli üks seitsmeteistkümnest kujust, mida haridusprogrammis „Ettekujutus“ võis puudutada.
Foto: Silvia Paluveer

dusele ning kunsti ja kultuuri avalikule turule. Kumu graafikaateljees ja hariduskeskuse ruumides avatud rahvusvahelisel intellektipuudega inimeste kunstinäitusel „Silmast silma“ eksponeeriti 15 psüühikahäirega inimese loodud autoportree. Näitus haakus kaasatud ühiskonna mudeliga, kus kunsti eksponeerimine ei ole privileeg, vaid kõigile avatud võimalus.

Eestipoolseks projektijuhiks oli Agne Raudmees (EIT Tugiliisu). Rahvusvaheline projekt „Art for all“ viidi läbi seitsmes riigis: Prantsusmaal, Austrias, Belgias, Hollandis, Taanis, Itaalias ja Eestis. Euroopas rännanud näituse eksponeerimise kohad varieerusid, sõltuvalt võimalustest oli näitus üleval näiteks Itaalias väikeses eragalleriis, Hollandis linnavalitsuse ruumides ja Austrias rahvusraamatukogus. Kumu sobis siia valikutesse mitmel põhjusel. Esiteks invaauditis väljatoodud tugevad küljed leidsid endale väärilist koormust, teiseks lisavad sellised näitused muuseumile humaansust ja sotsiaalset tundlikkust ja kolmandaks saab Eesti Kunstimuuseumi peahoone olla nii eeskujuks kõigile teistele muuseumitele. Näitust „Silmast silma“ eksponeeriti Eestis ka Uue Kunsti Muuseumis, mille juht Mark Soosaar on väga tugeva sotsiaalse vastutustundega inimene ning kelle tegevus toetab Uue Kunsti Muuseumi ligipääsetavuse teematikat Pärnus.

Ettekujutus

Viimane, novembri lõpus läbi saanud muuseumiprogramm „Ettekujutus“ oli loodud näitusele

„Eesti modernistlik skulptuur 1960–70“ Kumus. Eksponeeritud skulptuuride seast oli välja valitud 17 teost, mida programmis osalejad said ka puudutada. Skulptuuride materjalirohkus (dolomiit, pronks, šamott, marmor, klaasplast, puit jm) ja põnevad vormid andsid enda iseloomust teada läbi kompamise. Programm oli esialgu ja põhiliselt loodud nägemispuudega muuseumikülastajatele, nii üksikülastajale kui grupile. Üksikülastajatele oli väljavalitud teoste kohta lühike tekst (nii punkt- kui tavakirjas) skulptori loominguga ja modernistliku skulptuuri kohta. Muuseumiprogrammi loomisel oli väga hea nõuga abiks Raili Ilves Eesti Nägemispuudega Inimeste Fondist. Raili aitas üle vaadata tekste, mis punktikirjas välja trükiti, konsulteeris lastele suunatud loovtöö osas, jagas programmi kohta käivat infot teistega ning sisendas enesekindlust programmi läbivijale.

Lisaks nägemispuudega külastajatele said skulptuurinäitusest osa ka intellekti- ja liikumispuudega laste ja täiskasvanute grupid. Kuigi gruppide intellektitase varieerus kergest puudest sügava astmeni, said kõik osalejad oma ettekujutuse skulptuuridest ja muuseumi keskkonnast.

Läbivijjana ütlen, et kõik muuseumitunnis osalejad on ka minu hingepõhja puudutanud.

Muuseumimaailm

Järgmise aasta aprillis on Kadrioru kunstimuuseum planeerinud korraldada puuetega inimeste nädalad. Selle projekti raames võtab Kadrioru kunstimuuseum luubi alla ligipääsu teema. Nelja nädala jooksul keskendub muuseum oma töös nägemis-, kuulmis-, intellekti- ja liikumispuudega inimestele ning viib läbi programme, mis sobivad valitud sihtgruppidele. Samuti soovib muuseum, et osalejad teevad oma hääle kuuldavaks programmis „Kunst kõnetab kõiki“, kus saab valitud maalide või skulptuuride kohta rääkida, mis tundeid see tekitab, kuidas kunsti mõista või kuidas konkreetne teos vaatajat kõnetab.

Iga väike kooslus, kodu, kool, muuseum, ühing, keskus jne, peegeldab endas maailma meie ümber. Muuseumi eesmärk sellel maailmapildil on hoida, säilitada, uurida ja vahendada. Vastutasuks on puhas ja siiras rõõm, mille saab ümber töödelda uueks energiaallikaks. Ja nii need asjad toimivadki. Inimlikkusel, headusel, üksteise toel.

Eesti Puuetega Inimeste Koja traditsiooniline aastakonverents Töövõimereform – pead tööle!

- **MILLAL?** Rahvusvahelisel puuetega inimeste päeval, 3.12.2014
- **KUS?** Tallinnas Kumu auditooriumis, Weizenbergi 34/Valge 1.

Konverentsi kõnejuht on Märt Treier ja kava järgmine:

09.30–10.00

Tervituskohv

10.00–12.30

I osa: Mille me saime?

- **10.00–10.20**
Avasõnad
Eiki Nestor, Riigikogu spiiker
Monika Haukanõmm, Eesti Puuetega Inimeste Koja juhatuse esimees
- **10.20–10.50**
10 olulist muudatust, mida reform toob
Karin Hanga, Eesti Puuetega Inimeste Koja tegevjuht; Zsolt Bugarszki, Tallinna Ülikool sotsiaalpoliitika lektor
- **10.50–11.10**
Kuidas panustab Töötukassa
Pille Liimal – Eesti Töötukassa juhatuse liige
- **11.10–12.30**
Diskussioon 1: Mis läheb paremaks?
Meelis Paavel – Eesti Töötukassa juhatuse esimees; Karin Hanga – Eesti Puuetega Inimeste Koda;
Reet Roos – ettevõtja Riigikogu liige; Rait Kuuse – Sotsiaalministeerium, sotsiaalala asekanstler
- **12.30–13.30**
Lõuna

13.30–16.00

II osa: Leidlikult edasi

- **13.30–13.45**
Eesti Puuetega Inimeste Koda tänab ja tunnustab 2014. aasta laureaate
- **13.45–14.05**
Aktiivsena tööturul – minu kogemus
Julia Kabanova, Põhja-Eesti Pimedate Ühing
- **14.05–14.25**
Uued lahendused puuetega inimeste kaasamisel ühiskonda
Kari Käsper – Garage 48 eestvedajate esindaja
- **14.25–14.45**
Innovaatiline lahendus ettevõtluses – PS: Hotell näitel
Helle Karine Bakkeland, vastuvõtu juht, AS ITAS, Norra Kuningriik
- **14.45–15.45**
Diskussioon 2: Töölesaamise kunst
Kristel Rebane Swedbank värbamiskeskuse juht; Jaan Riis, OÜLooduskiri, EPIKoja 2014 aasta laureaat;
Tanel Joost, OÜ Equa, EPIKoja 2014 aasta laureaat; Margit Härma kohvikute Mamo perenaine
- **15.45–16.00**
Konverentsi kokkuvõte

